ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

№ 22(5204)
Чацвер, 22 лютага 2001 года

Кошт у розніцу — 48 руб.

Над чым працуе Міністэрства адукацыі

Пад знакам стабільнасці і развіцця

Калегія Міністэрства адукацыі 30 студзеня абмеркавала вынікі работы міністэрства за 2000 год і асноўныя задачы на 2001 год. З дакладамі выступілі першы намеснік міністра Б.В.Іваноў, намеснікі міністра Г.Д.Дылян, А.І.Купцоў, А.Г.Слука, начальнік Галоўнага ўпраўлення вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі В.М.Дабранскі і начальнік Рэспубліканскай дзяржаўнай інспекцыі сістэмы адукацыі Рэспублікі Беларусь М.М.Плескацэвіч. Калегія адзначыла, што ў 2000 годзе міністэрства, органы кіравання адукацыяй і ўстановы адукацыі ажыццяўлялі мэтанакіраваную работу па забеспячэнні стабільнага функцыянавання і развіцця адукацыйнай сістэмы. Галоўныя намаганні былі сканцэнтраваны на рэалізацыі Асноўных накірункаў развіцця нацыянальнай сістэмы адукацыі, вырашэнні задач рэфармавання агульнаадукацыйнай школы, сістэмы прафтэхадукацыі, захаванні і развіцці сеткі ўстаноў адукацыі, стандартызацыі адукацыі, удасканаленні зместу, навуковага і навукова-метадычнага забеспячэння адукацыі, форм і метадаў кіраўніцкай дзейнасці, умацавання фінансава-матэрыяльнай базы, сацыяльнай абароны работнікаў галіны.

Аляксандр Купцоў: "Асноўныя задачы ў цэлым вырашаны"

Як жа фінансавалася сістэма адукацыі ў мінулым годзе? Выдаткі на адукацыю ў адносінах да валавага ўнутранага прадукта, сказаў намеснік міністра А.І.Купцоў, склалі па папярэдніх даных каля 5,3 працэнта, а ў 1997-1998 гг. яны дасягалі ўзроўню 6,6 працэнта. Функцыянаванне галіны, выкананне асноўных задач у цэлым забяспечана. На 1 студзеня 2001 года рэспубліканскія ўстановы адукацыі прафінансаваны на 52,4 млрд. рублёў з 57,8 млрд.рублёў па плану. Не праплачаны плацёжныя дакументы казначэйствамі амаль на 4 млрд. рублёў, у тым ліку расходы па камунальных паслугах, на развіццё матэрыяльна-тэхнічнай базы і падручнікі. Недафінансаваны таксама дзяржаўныя праграмы па развіцці адукацыі.

А што ж прафінансавана ў поўным аб'ёме? Гэта, як сказаў А.І.Купцоў, расходы на заработную плату з налічэннямі, стыпендыі і харчаванне, што склала 56,6 працэнта ад агульных асігнаванняў на ўтрыманне рэспубліканскіх устаноў адукацыі. Забяспечана таксама фінансаванне рэспубліканскіх і міжнародных мерапрыемстваў на 290 млн. рублёў.

Ну а што мае адукацыя ад васемнаццаці відаў платных паслуг, якія прадастаўляюцца адукацыйнымі ўстановамі? За мінулы год, паведаміў удзельнікам пасяджэння калегіі намеснік міністра, паступленні ад прадпрымальніцкай дзейнасці ўстаноў адукацыі плануюцца ў памеры 25 млрд. рублёў, што складае 30 працэнтаў ад агульнага фінансавання за кошт усіх крыніц. Пры гэтым амаль 21 млрд. (82 працэнты) паступіць у вышэйшыя навучальныя ўстановы. Ад чаго атрыманы даход? Ад аказання адукацыйных паслуг (74 працэнты) і з іх ад платнага навучання — 68 працэнтаў (лічбы акругленыя). Гэтыя сродкі далі магчымасць установам адукацыі самастойна вырашаць многія праблемы, звязаныя з дэфіцытам бюджэтных асігнаванняў. За кошт гэтых сродкаў, напрыклад, ажыццяўлялася практычна поўнасцю аплата бягучага рамонту абсталявання і інвентару, будынкаў, памяшканняў, а таксама камандзіровак, мерапрыемстваў па ахове працы і тэхнікі бяспекі, набыццё вучэбна-лабараторнага абсталявання, капітальны рамонт і часткова — расходы па вытворчай практыцы, набыццё вучэбнай літаратуры. Аднак са з'яўленнем новых нарматыўных актаў па ўпарадкаванні ўзнікае шэраг праблем з фарміраваннем кошту аказваемых платных паслуг у сістэме адукацыі. Міністэрства, падкрэсліў А.І.Купцоў, пастаўлена ў аснову работы ў гэтым накірунку. Кошт платнага навучання зацверджана на ўзроўні кошту падрыхтоўкі спецыялістаў са сродкаў бюджэту, а ў сярэдніх спецыяльных навучальных установах кошт платнага навучання значна менш, чым кошт падрыхтоўкі спецыялістаў за сродкі бюджэту. У палове ССНУ, якія маюць платную форму навучання, цана на яго ўстаноўлена на ўзроўні, які не перавышае пяцідзесяці працэнтаў ад кошту навучання за сродкі бюджэту.

Прынятыя ў 2000 годзе Прэзідэнтам і Урадам рашэнні далі магчымасць павялічыць узровень сярэднемесячнай зарплаты работнікаў галіны ў параўнанні з 1999 годам на 311 працэнтаў. Устойлівая тэндэнцыя да зніжэння сярэдняй зарплаты настаўніка ў адносінах да сярэдняй заработнай платы работнікаў прамысловасці (параўнаем: 1996 г. — 86,6 працэнта, 1997 г. — 80,3 працэнта, 1999 г. — 70,7 працэнта) змяніла свой характар: у 2000 г. сярэднемесячная зарплата настаўніка ў параўнанні з сярэднемесячнай зарплатай работніка прамысловасці склала ўжо 71,3 працэнта. Намеснік міністра адукацыі А.І.Купцоў зазначыў, што сёлета Прэзідэнтам і Урадам таксама будуць прадпрыняты меры па далейшым паляпшэнні матэрыяльнага становішча работнікаў галіны.

У падпарадкаванні Міністэрства адукацыі 20 вышэйшых, 54 сярэдніх спецыяльных навучальных установаў, 4559 агульнаадукацыйных школ, 241 прафесійна-тэхнічнае вучылішча, 2990 дашкольных і 597 пазашкольных устаноў. На балансе гэтых устаноў 11761 будынак. Забяспечанасць дзяржаўных ВНУ вучэбна-лабараторнымі плошчамі складае 53,6 працэнта ад нарматыву. Гродзенскі, Мінскі лінгвістычны, Віцебскі тэхналагічны, Беларускі эканамічны універсітэты, Магілёўскі тэхналагічны і Мазырскі педагагічны інстытуты забяспечаны вучэбнымі і лабараторнымі плошчамі да 45 працэнтаў. А якая забяспечанасць ВНУ інтэрнатамі? А.І.Купцоў сказаў, што 87 працэнтаў. Да 63 працэнтаў забяспечаны плошчамі інтэрнатаў Беларускі педагагічны, Брэсцкі і Віцебскі універсітэты. Што да ССНУ, то іх забяспечанасць вучэбна-лабараторнымі плошчамі складае 64 працэнты. Сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы, акрамя Брэсцкага і Наваполацкага політэхнікумаў, маюць інтэрнаты. Гэта вызначае, зазначыў А.І.Купцоў, прыярытэты Міністэрства адукацыі ў будаўніцтве.

На 2001 год запланавана працягваць будаўніцтва сямі інтэрнатаў і пяці вучэбна-лабараторных карпусоў ВНУ. Усяго на гэта будаўніцтва ў ВНУ і ССНУ плануецца накіраваць 2 млрд. 50 млн. рублёў. Астатак каштарыснага кошту на аб'ектах вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі, будаўніцтва якіх пачалося, падкрэсліў намеснік міністра, у 1988 — 1997 гг., і ўключана ў інвестыцыйную праграму, складае 84,7 млн. рублёў у базавых цэнах 1991 года. А пачынаючы з 1999 года на фінансаванне аб'ектаў рэспубліканскага інвестыцыйнага выкарыстоўваецца не больш за 4,5 млн. рублёў у цэнах 1991 года. Высноўва з гэтага напрошваецца наступная: калі фінансаванне будаўніцтва названых аб'ектаў будзе весціся такімі тэмпамі, то, па словах А.І.Купцова, на завяршэнне іх распачатага будаўніцтва, уключанага ў інвестыцыйную праграму рэспублікі, спатрэбіцца 18 — 20 гадоў. Таму неабходна, падкрэсліў намеснік міністра, на распрацоўку праекта-каштарыснай дакументацыі на новыя будоўлі, дыферэнцыявана вызначаем адносіны да кожнага аб'екта.

Адбыўся пэўны спад і ў будаўніцтве агульнаадукацыйных школ. У стадыі будаўніцтва ў краіне цяпер знаходзіцца 71 агульнаадукацыйная школа на 32 тысячы месц, з іх 29 школ на 7 тысяч месцаў маюць, можна сказаць, высокую будаўнічую гатоўнасць. Але на завяршэнне іх будаўніцтва, зыходзячы са сродкаў, якія выдзяляюцца з 1997 года, таксама можа спатрэбіцца дзевяць гадоў. У сувязі з гэтым неабходна, падкрэсліў А.І.Купцоў, увод у эксплуатацыю кожнай школы падзяліць на пускавыя комплексы.

На капітальны рамонт летась было выдзелена больш за 12 млрд. рублёў (29 працэнтаў ад патрэбнасці). За гэтыя сродкі выбарачна адрамантаваны будынкі школ і дашкольных дзіцячых устаноў, кацельні, дахі, інжынерныя сеткі, выкананы сантэхнічныя работы. Сёлета на капітальны рамонт аб'ектаў адукацыі рэспубліканскай уласнасці выдзелена амаль 6 млрд. рублёў (25 працэнтаў ад замоўленай патрэбнасці міністэрства ў цэлым).

У 2000 годзе выканана заданне па эканоміі паліўна-энергетычных рэсурсаў. Праведзена, напрыклад, замена ў школах 47 старых катлоў на больш эканамічныя, устаноўлена 250 цеплалічыльнікаў, 77 прыбораў аўтаматычнага рэгулявання цеплавой энергіі і г.д. Але выкананне мерапрыемстваў па энергазберажэнні ва ўстановах адукацыі таксама стрымлівалася. Прычына тая ж — дэфіцыт фінансавання. У гэтым годзе міністэрству даведзена заданне па эканоміі 5 працэнтаў паліўна-энергетычных рэсурсаў да ўзроўню 2000 года. Гэта вымагае ад навучальных устаноў вялікай работы па рэсурсазберажэнні ў цэлым. Будзе працягвацца праца па аснашчэнні ўстаноў адукацыі прыборамі ўліку расходу і аўтаматычнага рэгулявання цеплавой энергіі, плануецца ўстанавіць 307 цеплалічыльнікаў, 74 расходамеры гарачай і халоднай вады, 306 прыбораў аўтаматычнага рэгулявання цеплавой энергіі. А ў мэтах эканоміі электраэнергіі мяркуецца ўстанавіць у навучальных установах 4530 энергаэканамічных свяцільнікаў.

Як адзначыў А.І.Купцоў, у мінулым годзе на дзесяць працэнтаў павялічыўся тавараабарот у рэспубліканскім гандлёвым аб'яднанні "Глобус", прыбытак склаў 330 млн. рублёў. Выканана больш за 44 тысячы заказаў устаноў адукацыі. Намеснік міністра асабліва адзначыў работу Мінскага і Гродзенскага дзяржаўных гандлёвых прадпрыемстваў. У гэтым годзе запланавана здаць у эксплуатацыю спецыяльна спраектаваны будынак для рэспубліканскага гандлёвага аб'яднання "Глобус" і арганізаваць у гэтым будынку фірменны гандаль. Ёсць надзея, сказаў А.І.Купцоў, што абслугоўванне навучальных устаноў гандлёвым аб'яднаннем "Глобус" значна палепшыцца.

Вялікая работа праведзена міністэрствам па паляпшэнні арганізацыі харчавання ва ўстановах адукацыі. Падрыхтаваны і ва ўстаноўленым парадку ўзгоднены адпаведныя даручэнні ўрада, якія дадуць, падкрэсліў намеснік міністра, новы імпульс у гэтай важнай дзяржаўнай справе.

Генадзь Дылян: "Ёсць умовы для стварэння цэласнай сістэмы кантролю за якасцю школьнай адукацыі"

Мінулы год стаў важным этапам развіцця працэсаў абнаўлення школьнай адукацыі, дашкольнага выхавання, спецыяльнай адукацыі, далейшага ўдасканалення педагагічнай навукі, сістэмы павышэння кваліфікацыі і вучэбнага кнігавыдання. Уся праводзімая работа, адзначыў на пасяджэнні калегіі намеснік міністра Г.Д.Дылян, ажыццяўлялася ў адпаведнасці з асноўнымі палажэннямі і мэтамі рэформы агульнаадукацыйнай школы, праграмы яе рэалізацыі.

У мінулым годзе, па словах Г.Д.Дыляна, рэзка абазначылася праблема якасці школьнай адукацыі. У чым сутнасць гэтай праблемы?

Пачынаючы з сярэдзіны 90-х гадоў і да гэтага часу крытычная маса негатываў адзінаццацігадовай школы дасягнула свайго піку. У значнай ступені па розных прычынах адбылася палярызацыя якасці навучанасці школьнікаў. З аднаго боку, у выніку актыўнага развіцця форм дыферэнцыяванага навучання значная частка дзяцей мае магчымасць атрымліваць адукацыю на павышаным і паглыбленым узроўнях, што прывяло да прыкметнага павышэння якасці ведаў у гэтай катэгорыі вучняў. З другога боку, у выніку паслядоўнага ўскладнення вучэбнага матэрыялу на базавым узроўні навучання для значнай часткі школьнікаў створаны ўмовы недаступнасці вучэбных праграм і падручнікаў, што па зразумелых прычынах прывяло да зніжэння якасці ведаў такіх дзяцей. Дык што, трэба вяртацца да ранейшага, уніфікаванага, адносна простага зместу школьнай адукацыі? Г.Д.Дылян лічыць, што гэта было б вялікай памылкай: дыферэнцыяцыя — агульная тэндэнцыя сусветнай адукацыйнай сістэмы. На жаль, зазначыў намеснік міністра, мы адчуваем крытычны націск прэсы, пэўнай часткі грамадства, і практычна ўся крытыка ў адрас школы сёння прыходзіцца на змест адзінаццацігадовай школы. І ўсё гэта падаецца ў праекцыі на ажыццяўляемыя працэсы рэфармавання. Дык жа рэформа і прадназначана, сказаў Г.Д.Дылян, на ўхіленне негатываў, якія ўстаноўлены і вызначаны ў цяперашняй школе. А самой рэформы, зазначыў намеснік міністра, па вялікім рахунку яшчэ няма. Першага верасня бягучага года ў дванаццацігадовую школу прыйдуць дзеці пятага года навучання (трэцяй мадэлі). З гэтага моманту практычна і пачнецца рэформа, пра якую мы так доўга гаворым і якую так доўга рыхтуем, зазначыў Г.Д.Дылян.

У канцэпцыі рэформы агульнаадукацыйнай школы абгрунтавана вылучаюцца і ўвязваюцца дзве яе вядучыя мэты: задавальненне адукацыйных запытаў асобы вучня і павышэнне якасці школьнай адукацыі. Уяўляецца, сказаў намеснік міністра, што менавіта праз задавальненне адукацыйных запытаў кожнага вучня і можна выйсці на канкрэтнае павышэнне якасці школьнага навучання.

Сярод мноства фактараў, якія садзейнічаюць паляпшэнню якасці адукацыі ў школе, Г.Д.Дылян адзначыў некалькі па сутнасці вызначальных накірункаў дзейнасці ў 2001 і наступныя гады. Гэта: забеспячэнне даступнасці вучэбных праграм і вучэбных матэрыялаў; забеспячэнне пераемнасці дашкольнай і пачатковай адукацыі; забеспячэнне неабходнага ўзроўню інфарматызацыі сістэмы школьнай адукацыі; выкарыстанне сучасных педагагічных тэхналогій, у тым ліку і камп'ютэрных; апераджальнае развіццё сістэмы падрыхтоўкі педагагічных кадраў; аператыўнасць, рухомасць функцыянавання сістэмы павышэння кваліфікацыі педагагічных кадраў.

У бягучым годзе, сказаў Г.Д.Дылян, ёсць усе перадумовы для стварэння цэласнай сістэмы кантролю за якасцю школьнай адукацыі. У аснове кіравання

(Працяг на 2-й стар.)

Заўтра Дзень абаронцаў Айчыны і Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь

Паважаныя калегі!

Шчыра віншую вас з Днём абаронцы Айчыны і Узброеных Сіл, святам, якое ўвасабляе ў сабе мужнасць, загартаванасць і гераічнае мінулае нашага народа, яскрава сведчыць пра пераемнасць баявых традыцый, у падмурку якіх закладзены самаадданасць і адвага сыноў зямлі беларускай.

З мужчынам, які выконвае свой грамадзянскі абавязак у ролі настаўніка, выхавацеля, звязваецца разумная патрабавальнасць у выхаванні і мудрасць, інтэлектуальная дасканаласць, вынаходніцкая дзёрзкасць, звязваецца надзея на лепшае. Ва ўсе часы на плячо мужчыны маглі ў цяжкія хвіліны абаперціся жанчыны, старыя і дзеці, на яго ўскладае свае спадзяванні школа. Менавіта ён мацуе ў грамадстве стабільнасць, раўнавагу і спакой.

Удзячнай данінай подзвігу і вернасці служэння Радзіме стаў заўтрашні дзень — 23 лютага. Сёння мне вельмі хочацца зазначыць, што многія з вас, уваходзячы ў клас, аўдыторыю, навуковую лабараторыю, годна выконваючы свой прафесійны абавязак, здзяйсняюць незаўважны подзвіг, тым самым памнажаюць слаўныя справы на карысць сваёй Айчыны, свайго народа. Прафесія настаўніка, на жаль, сёння лічыцца жаночай. І гэта пазнака часу, сведчанне пэўнага пераразмеркавання сацыяльных роляў у грамадстве. Таму выказваю сваю шчырую ўдзячнасць тым рупліўцам на педагагічнай ніве, якія моцна звязалі жыццё са школай, вучылішчам, тэхнікумам, універсітэтам...

Дарагія калегі! Рады пажадаць вам моцнага здароўя, плёну ў працы, сямейнага шчасця, вытрымкі і ўпэўненасці, заўзятасці ў педагагічнай справе.

З шанаваннем
міністр адукацыі
Рэспублікі Беларусь
Васіль СТРАЖАЎ.

Асаблівую падзяку за бескарыслівасць і адданасць у працы, высокі прафесіяналізм, плённы ўнёсак у адукацыйныя набыткі краіны хачу выказаць:

Рыгору Іванавічу БАНТЫШУ, настаўніку фізічнай культуры сярэдняй школы № 14 Маскоўскага раёна Брэста;

Мікалаю Мікалаевічу ВЕЛЯСКО, настаўніку інфарматыкі гімназіі № 2 Баранавічаў;

Фёдару Мікалаевічу ДЗМІТРУКУ, настаўніку фізічнай культуры Чарнінскай сярэдняй школы Брэсцкага раёна;

Івану Іванавічу КІСЯЛЮ, намесніку дырэктара па вучэбнай рабоце Гараднянскай сярэдняй школы Столінскага раёна;

Валерыю Уладзіміравічу НЯДБАЙЛУ, выкладчыку спецыяльных дысцыплін Пінскага прафесійна-тэхнічнага вучылішча № 159 аўтамабільнага транспарту;

Віктару Аляксеевічу ШАЦКОВУ, дырэктару Пінкоўскай сярэдняй школы Пінскага раёна;

Уладзіміру Міхайлавічу БУЧКО, кіраўніку турысцка-краязнаўчага гуртка Цэнтра дзіцячай творчасці Чашнікаў;

Міхаілу Васільевічу КУЗЬМЕНКУ, настаўніку дапрызыўнай падрыхтоўкі сярэдняй школы № 6 Віцебска;

Юрыю Анатольевічу ЛАПАЦІНУ, настаўніку фізічнай культуры Навікоўскай сярэдняй школы Шумілінскага раёна;

Валерыю Пятровічу РЫЧАГОВУ, настаўніку дапрызыўнай падрыхтоўкі Віцебскага прафесійна-тэхнічнага вучылішча № 37 машынабудаўнікоў;

Генадзю Сяргеевічу СТАРАВОЙТАВУ, настаўніку фізічнай культуры сярэдняй школы № 3 Міёр;

Мікалаю Іванавічу ГУТНІКАВУ, настаўніку фізічнай культуры Пакалюбіцкай сярэдняй школы Гомельскага раёна;

Мікалаю Мікалаевічу КЛІМОВІЧУ, майстру вытворчага навучання Гомельскага прафесійна-тэхнічнага вучылішча № 78 машынабудавання;

Аляксандру Аляксандравічу СОТНІКАВУ, кіраўніку гуртка тэхнічнага мадэліравання Дома творчасці дзяцей і моладзі Чыгуначнага раёна Гомеля;

Аляксандру Альбертавічу ТАРАСЕНКУ, намесніку дырэктара па выхаваўчай рабоце Рэчыцкай школы-інтэрната для дзяцей-сірот і дзяцей, якія засталіся без апекі бацькоў;

Уладзіміру Аляксандравічу ФІЦНЕРУ, настаўніку біялогіі сярэдняй школы № 2 Жыткавіч;

Пятру Сямёнавічу ГАЛУБОВІЧУ, арганізатару аддзела адукацыі Мастоўскага райвыканкама;

Валерыю Пятровічу ДАРАШКЕВІЧУ, выкладчыку дапрызыўнай падрыхтоўкі Берастацкага прафесійна-тэхнічнага вучылішча № 194;

Івану Збышкавічу КІБІНЮ, дырэктару сярэдняй школы № 2 Дзятлава.

Станіславу Юльянавічу СКІЛОНДЗЮ, выкладчыку дапрызыўнай падрыхтоўкі Радунскай сярэдняй школы № 1 Воранаўскага раёна;

Анатолю Піменавічу ТРАЦЦЯКОВУ, выкладчыку дапрызыўнай падрыхтоўкі сярэдняй школы № 14 Ліды;

Сямёну Сямёнавічу ЗАКАРЭЦКАМУ, метадысту вучэбна-метадычнага цэнтра прафесійна-тэхнічнай адукацыі ўпраўлення адукацыі Магілёўскага аблвыканкама;

Сяргею Уладзіміравічу КІРЫЕНКУ, кіраўніку дапрызыўнай падрыхтоўкі Вяйнянскай сярэдняй школы Магілёўскага раёна;

Сяргею Сяргеевічу КРУТАВУ, настаўніку хіміі абласнога ліцэя пры Магілёўскім дзяржаўным універсітэце імя А.А.Куляшова;

Мікалаю Іванавічу ПАШКОЎСКАМУ, загадчыку аддзела адукацыі Бялыніцкага райвыканкама;

Валерыю Аляксандравічу ШАЎЧЭНКУ, кіраўніку дапрызыўнай падрыхтоўкі прафесійна-тэхнічнага вучылішча № 220 Кіраўска;

Мікалаю Андрэевічу АДДЗІНОКАВУ, інжынеру І катэгорыі групы тэхнагляду Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь;

Вячаславу Іванавічу БАЦЮШКО, галоўнаму інспектару аддзела вышэйшай адукацыі Галоўнага ўпраўлення вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь;

Аляксандру Іванавічу ГАЙДУКУ, дырэктару Мінскага дзяржаўнага тэхналагічнага каледжа;

Аляксандру Самуілавічу КАЗАКЕВІЧУ, дырэктару гімназіі № 214 Мінска;

Глебу Віктаравічу КАЛАЧЭЎСКАМУ, настаўніку музыкі сярэдняй школы № 3 Мінска;

Уладзіміру Уладзіміравічу САВАСЦЕНЮ, намесніку начальніка ўпраўлення адукацыі Мінскага гарвыканкама;

Анатолю Георгіевічу СЛУКУ, галоўнаму інспектару аддзела павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў Галоўнага ўпраўлення кадравай палітыкі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь;

Мікалаю Мікалаевічу ЧАРНЯЎСКАМУ, начальніку аддзела кадраў Беларускага дзяржаўнага эканамічнага універсітэта;

Дзмітрыю Мікалаевічу ЧАРАПКО, настаўніку матэматыкі гімназіі № 6 Мінска;

Аляксандру Іванавічу ЧУТКОВУ, дырэктару сярэдняй школы № 150 Мінска;

Вячаславу Васільевічу МАРЦІНОВІЧУ, настаўніку фізікі і інфарматыкі Чарнаўскай сярэдняй школы Чэрвеньскага раёна;

Віктару Іванавічу НІКІЦІНУ, настаўніку працоўнага навучання Старабарысаўскай сярэдняй школы Барысаўскага раёна;

Анатолю Мікалаевічу СІКОРСКАМУ, настаўніку геаграфіі сярэдняй школы № 2 Капыля;

Валерыю Ягоравічу ШНЯКУ, майстру вытворчага навучання Смалявіцкага прафесійна-тэхнічнага вучылішча № 204;

Аляксандру Уладзіміравічу ЯКУБОЎСКАМУ, настаўніку фізікі і астраноміі Жодзінскага ліцэя.

Малады настаўнік у яфрэйтарскіх пагонах

Салдат, які "галасаваў" на абочыне, прымусіў нас прытармазіць машыну і спыніцца.

— Да вёскі Гацукі не падкінеце? Гэта па трасе. Вось, у звальненне адпусцілі...

— Ну, калі ў звальненне, тады садзіся, — сказаў наш вадзіцель.

Праз некалькі хвілін Раман (менавіта так звалі выпадковага спадарожніка) здавальваў нашу журналісцкую цікаўнасць. Вельмі ўжо не ўкладваўся гэты яфрэйтар у існуючы стэрэатып. Ехаць за сорак кіламетраў ад роднай часці ў нейкія Гацукі, марнуючы на гэта каштоўны час звальнення? Няўжо ў Слуцку, дзе праходзіць службу яфрэйтар Раман Вайло, нельга нармальна адпачыць?

Напэўна, хлопец заўважыў на нашых тварах здзіўленне і ўсміхнуўся:

— Я сваім вучням абяцаў, што ў суботу абавязкова да іх у госці прыеду.

Канешне, больш зразумелым ад такога тлумачэння нам не стала, і Раман пачаў усё па парадку.

З яго расказу высветлілася, што пасля заканчэння школы хлопец паступіў у Беларускі дзяржаўны універсітэт. Вучыўся студэнт старанна. У вольны час падзарабляў грузчыкам на Камароўскім рынку, каб, як заўважыў ён, і на марожанае хапала, бо на стыпендыі ж доўга не працягнеш.

Пасля БДУ размеркавалі Рамана ў сельскую школу ў вёску Гацукі. Дырэкцыі і вучням малады педагог адразу спадабаўся. Выкладаў Раман Вайло не толькі інфарматыку, а выконваў таксама і абавязкі завуча школы, якую неаднойчы прызнавалі як адну з лепшых у Мінскай вобласці.

Пазнаёміўся ў вёсцы хлопец з цудоўнай дзяўчынай — Аленай Гур'янавай. Таксама педагогам. Яна — дырэктар музычнай школы. Неўзабаве Раман з Аленай адсвяткавалі вяселле. Але праз некаторы час завуч атрымаў позву з'явіцца ў ваенкамат. Гэта было крыху нечакана для юнака: у сувязі ж з недахопам настаўнікаў на вёсцы ён спадзяваўся на адтэрміноўку ад прызыву на ваенную службу. Аднак армейскія будні не палохалі, а выкананне канстытуцыйнага абавязку, як банальна гэта ні гучыць, для Рамана — свяшчэннае.

Сёння яфрэйтар Раман Вайло — камандзір аддзялення ўпраўлення дывізіёна.

— А вось і мая вёска, — заўважыў наш спадарожнік. — Дзякуй, што падвезлі.

Уздоўж дарогі прытуліліся невялікія драўляныя домікі. Крыху ў баку — торфабрыкетны завод, клуб, больш падобны на сховішча для гародніны.

Гісторыя воіна-педагога падалася нам цікавай, таму мы з фотакарэспандэнтам вырашылі пашырыць камандзіроўку і павярнулі да сельскай школы.

Прыезду свайго настаўніка ў пагонах хлопчыкі і дзяўчынкі ўзрадаваліся. Хтосьці зацікавіўся "чырвонай палоскай" на плячах Рамана, нехта абавязкова хацеў даведацца, ці ёсць у яго ў арміі аўтамат. Раман цярпліва тлумачыў цікаўным хлапчукам, што ў вайсковай часці ёсць нават "Ураган" — рэактыўная сістэма залпавага агню. Калі ўбачыў у вачах дзяцей здзіўленне, усміхнуўся:

— Ну, "Кацюшу" ў фільмах бачылі? Дык вось, "Ураган" яшчэ круцейшы.

Школьнікі з захапленнем загулі.

Калі яфрэйтар дастаў загадзя падрыхтаваны альбом з гісторыяй часці, фатаграфіямі яго таварышаў па службе, радасці дзяцей не было мяжы. Праўда, чакаў сюрпрыз і Рамана. Праз імгненне перад ім лягла фатаграфія, дзе ён быў сфатаграфаваны на адных з заняткаў у полі. Аказваецца, перадаў здымак у школу журналіст, які прыязджаў у госці да воінаў.

Развіталіся дзеці са сваім настаўнікам, калі ўжо даўно празвінеў званок, які абвясціў аб заканчэнні ўрокаў. Падыходзіла да завяршэння і салдацкае звальненне.

А мы вырашылі, што фінальную кропку ў знаёмстве з нашым спадарожнікам трэба ўсё ж такі паставіць у вайсковай часці, і зноў пацясніліся ў машыне.

У рэактыўным артылерыйскім палку, дзе праходзіць службу яфрэйтар Раман Вайло, мы сустрэліся з афіцэрамі. Аказалася, што хлопец крыху паскромнічаў, калі расказваў пра свае заслугі. За паўгода службы ён удастоены дванаццаці ўзнагарод. Сярод іх — падзяка ад камандзіра 5-га гвардзейскага армейскага корпуса, Ганаровая грамата ад начальніка ракетных войск і артылерыі аб'яднання, каштоўны падарунак ад камандзіра часці. За добрасумленную службу камандаванне высылала падзячнае пісьмо на Радзіму воіна, давала Раману дадатковы водпуск. І ёсць за што. У арсенале яфрэйтара — першае месца, занятае ім у нялёгкіх спаборніцтвах сярод вылічальнікаў 5-га гвардзейскага армейскага корпуса. Але акрамя асноўнай спецыяльнасці ён валодае і сумежнымі воінскімі прафесіямі сваіх падначаленых: вадзіцеля-электрыка і аператара-тапагеадэзіста. А калі ўлічыць, што службу ваенную Раман пачынаў на пасадзе старшага разведчыка-дальнамершчыка, то да агульнага спісу можна дадаць яшчэ адну спецыяльнасць. Адным словам — майстра на ўсе рукі.

Не так ужо шмат часу засталося Раману Вайло да звальнення ў запас. Камандаванне часці прапанавала яму застацца на кантрактнай службе, а ў сельскай школе ўжо прывабліваюць пасадай дырэктара. Таму выбар — за хлопцам. І якое б з двух рашэнняў ён ні прыняў, напэўна, любое з іх будзе правільным.

Святлана МАКАРАВА.
Фота Мікалая ШУМАНСКАГА.

НА ЗДЫМКАХ: Раман Рыгоравіч Вайло ў класе; гутарка ў настаўніцкім пакоі; з жонкай Аленай.

Над чым працуе Міністэрства адукацыі

Пад знакам стабільнасці і развіцця

(Працяг. Пачатак на 1-й стар.)

гэтым працэсам — стандарты агульнай сярэдняй адукацыі. Разглядаючы стандарты як аснову для вымярэння ацэнкі якасці адукацыі, мы прапануем, зазначыў намеснік міністра, прыняць дакумент аб размеркаванні функцый кантролю за якасцю школьнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь. Праект дакумента падрыхтаваны і прадугледжвае канкрэтныя функцыі кантролю: ад міністэрства — да школьнага класа. У прыватнасці, на раённым і гарадскім узроўнях прапануецца ўвядзенне механізма вызначэння рэйтынгу школ па якасці адукацыі. На ўзроўні школы — механізм вызначэння сярэдняга бала рэйтынгу вучня ў кожным вучэбным класе.

У мінулым годзе, падкрэсліў Г.Д.Дылян, міністэрству ўдалося актуалізаваць праблему выкарыстання педагагічных тэхналогій. Вызначаны прыярытэты развіцця, з'явіліся першыя напрацоўкі, ідуць маштабныя і лакальныя эксперыменты. Задача бягучага года, лічыць Г.Д.Дылян, — перавесці эксперыменты, якія крыху зацягнуліся, у рэжым масавага выкарыстання. Для гэтага неабходна на ўсіх узроўнях кіравання стварыць новыя структуры і вызначыць адказных.

Дасягненнем мінулага года намеснік міністра назваў сістэматызацыю шматлікіх педагагічных эксперыментаў, якія праводзяцца ў навучальных установах, забеспячэнне іх навуковым суправаджэннем. Сёння ў нашай краіне функцыянуюць 519 эксперыментальных пляцовак, у эксперыментах задзейнічана 1515 навучальных устаноў. Імкненне да інавацый павялічваецца так імкліва, што патэнцыялу педагагічнай навукі ўжо не хапае для кіраўніцтва данымі працэсамі. Практычна ўсе маштабныя эсперыменты вядзе Нацыянальны інстытут адукацыі. Г.Д.Дылян выказаў думку, што трэба ўмацаваць у гэтым накірунку ролю і функцыі Акадэміі паслядыпломнай адукацыі, абласных інстытутаў павышэння кваліфікацыі і педагагічных ВНУ, г.зн. пайсці па шляху збліжэння эксперыментальных пляцовак і цэнтраў іх навуковага суправаджэння.

У 2000 годзе праведзена эфектыўная праца па абнаўленні, стварэнні нарматыўна-метадычнай базы інфарматызацыі агульнай сярэдняй адукацыі. На бліжэйшую перспектыву вызначаны асноўныя накірункі інфарматызацыі, канцэптуальныя асновы распрацоўкі, укаранення і выкарыстання камп'ютэрных тэхналогій. Г.Д.Дылян назваў прынцыповым, што калегіяй Міністэрства адукацыі прыняты дакумент аб размеркаванні функцый кіравання працэсамі інфарматызацыі ў сістэме агульнай сярэдняй адукацыі. Важнейшая задача на 2001 год — узнавіць і актывізаваць аб'ёмы і тэмпы пастаўкі ў школы новай камп'ютэрнай тэхнікі.

З 1993 па 2000 год у Беларусі створана амаль 700 найменняў айчынных падручнікаў (з іх 355 — для рэфармуемай школы), звыш 400 вучэбна-метадычных дапаможнікаў для настаўнікаў і вучняў, 300 найменняў мастацкіх праграмных твораў серыі "Школьная бібліятэка", 70 найменняў насценных контурных карт. Г.Д.Дылян назваў гэта вельмі вялікім дасягненнем сістэмы адукацыі, Міністэрства адукацыі і тых, хто канкрэтна займаецца гэтай праблемай.

Паслядоўна ажыццяўляецца і працэс забеспячэння падручнікамі і метадычнай літаратурай у спецыяльных навучальных установах.

Дасягненні відавочныя, сказаў намеснік міністра, але і праблем дастаткова. Гэта і нерытмічнасць фінансавання, і нізкая пакупная здольнасць на мясцовым узроўні, неадпаведнасць інтэлектуальных затрат аўтараў падручнікаў аплаце іх працы, таму невыпадкова ў выніку ёсць факты з'яўлення падручнікаў, якія не адпавядаюць сучасным патрабаванням, палажэнням рэформы і прынцыпам даступнасці.

Г.Д.Дылян адзначыў значны ўклад у рэформу школы Нацыянальнага інстытута адукацыі: практычна ўсе асноватворныя распрацоўкі ажыццяўляюцца тут. Разам з тым у інстытуце нестабільнае фінансаванне, нізкі ўзровень зарплаты, што прывяло да цякучасці кадраў вышэйшай кваліфікацыі. Трэба звярнуць, сказаў намеснік міністра, большую ўвагу на патрэбы інстытута.

Прыгадаўшы мінулагоднюю рэспубліканскую нараду на Гомельшчыне па праблеме сучасных педагагічных тэхналогій, намеснік міністра сказаў, што нарада паспрыяла ажыўленню творчай актыўнасці ў школах краіны, а таксама ў сістэме спецыяльнай адукацыі, якая актыўна трансфармуецца.

Адной з важных задач, зазначыў Г.Д.Дылян, з'яўляецца ўкараненне стандартаў агульнай сярэдняй адукацыі. Тут ёсць шэраг праблем: распрацоўка стандартаў базавай дзесяцігадовай новай школы; забеспячэнне вучняў чацвёртага класа дванаццацігадовай школы (трэцяя мадэль) дапрацаванымі вучэбна-метадычнымі комплексамі; увядзенне дзесяцібальнай сістэмы ацэнкі ведаў; прыняцце ведамаснай праграмы дадатковых мер па развіцці беларускай мовы. 2000 год, падкрэсліў Г.Д.Дылян, стане знакавым, таму што ў канцы чэрвеня адбудзецца II з'езд настаўнікаў Рэспублікі Беларусь. Да гэтага часу трэба глыбока прааналізаваць тое, што зроблена, і акрэсліць канкрэтныя прапановы па далейшым развіцці агульнай сярэдняй адукацыі.

Барыс Іваноў: "Захаваліся пазітыўныя тэндэнцыі"

Набыткам і праблемам развіцця прафесійна-тэхнічнай адукацыі ў нашай краіне было прысвечана выступленне першага намесніка міністра адукацыі Б.В.Іванова.

У 2000 годзе, сказаў ён, узмоцнена ўвага да пытанняў тэхнічнага пераўзбраення прафтэхсістэмы, таму што выдзяляемыя аб'ёмы бюджэтнага фінансавання былі вельмі недастатковыя і ў апошнія гады намецілася яўная тэндэнцыя да іх зніжэння. У многіх абласцях прадпрыняты меры па пошуку дадатковых сродкаў з бюджэту і з пазабюджэтных крыніц, мэтавых фондаў падтрымкі эканомікі прадпрыемстваў, сельгасвытворчасці, у выглядзе аказання дапамогі прадпрыемствамі і арганізацыямі — спажыўцамі кадраў, выкарыстання механізмаў лізінга і доўгатэрміновай арэнды пры набыцці абсталявання і тэхнікі. Найбольш мэтанакіравана тут працавалі ўпраўленні адукацыі Гродзенскай і Магілёўскай абласцей сумесна з зацікаўленымі структурамі аблвыканкамаў. У выніку толькі для прафтэхвучылішчаў Гродзеншчыны ў мінулым годзе набыта 10 новых трактароў, 10 адзінак іншай сельскагаспадарчай тэхнікі, 21 камп'ютэры клас.

Своечасовым стала, сказаў Б.В.Іваноў, прыняцце ў жніўні мінулага года пастановы ўрада аб мерах па паляпшэнні забеспячэння сельскагаспадарчых арганізацый кадрамі спецыялістаў, якая прадугледжвае распаўсюджванне ўсіх мер дзяржаўнай падтрымкі вытворцаў сельскагаспадарчай прадукцыі на навучальныя ўстановы сельскагаспадачага профілю. У выніку ўжо многія вучылішчы набылі мінеральныя ўгнаенні і сельгастэхніку па фіксаваных цэнах. Вялікую дапамогу ў гэтых пытаннях аказвае Міністэрства абароны.

У гэтым годзе ва ўсіх абласцях і ў Мінску прадстаіць распрацаваць праграмы развіцця прафтэхадукацыі, а таксама падпраграмы тэхнічнага пераўзбраення прафтэхвучылішчаў. У сувязі з гэтым у абласцях неабходна прыняць усе магчымыя меры па набліжэнні за бліжэйшыя пяць гадоў узроўню фондаўзброенасці вучэбнага працэсу да нарматыўных паказчыкаў.

Складаным застаецца становішча з забеспячэннем прафтэхвучылішчаў вучэбнай літаратурай. У 2000 годзе выдадзена 30 найменняў. Гэта ў два — тры разы больш, чым штогод выдавалася ў пяць папярэдніх гадоў. Але ў 30 найменняў яўна недастаткова. Па прычыне распаду цэнтралізаванага выдання падручнікаў, малатыражнасці, нізкіх аўтарскіх ганарараў, адсутнасці спецыялістаў па напісанні падручнікаў будзе, відавочна, апраўданай, сказаў Б.В.Іваноў, арыентацыя на набыццё падручнікаў для прафесіянальнай школы, выдаваемых у Расійскай Федэрацыі. Тым больш, што па большасці прафесій яны адпавядаюць нашым вучэбным праграмам.

Мінулы год быў адметны тым, што захаваліся пазітыўныя тэндэнцыі ў працаўладкаванні выпускнікоў прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў. У службе занятасці зарэгістравана толькі 1,6 працэнта выпускнікоў ПТНА. Першы намеснік міністра адзначыў, што ў перспектыве ставіцца задача забеспячэння даступнасці атрымання прафесійна-тэхнічнай адукацыі ўсімі жадаючымі.

Сярод найбольш значных падзей мінулага года Б.В.Іваноў адзначыў пачатак пераўтварэння прафтэхвучылішчаў у прафесійна-тэхнічныя каледжы і прафесійныя ліцэі. На працягу года створана 15 прафесійных ліцэяў і 11 прафесійна-тэхнічных каледжаў. Гэты працэс, падкрэсліў Б.В.Іваноў, праходзіць усвядомлена, эвалюцыйна і з'яўляецца лагічным працягам і паглыбленнем інтэграцыі агульнаадукацыйнай і прафесійнай падрыхтоўкі кадраў. А грунтуецца на рознаўзроўневых адукацыйных праграмах, якія прайшлі апрабацыю ў ліцэйскіх групах і вышэйшых прафесійных вучылішчах.

У мінулым годзе створаны рэальныя перадумовы для пачатку пераходу ў новым навучальным годзе, як гэта і вызначана праграмай развіцця прафесійна-тэхнічнай адукацыі, на падрыхтоўку кадраў па навучальных спецыяльнасцях новага Пераліку. Рэспубліканскім інстытутам прафесійнай адукацыі распрацаваны праекты стандартаў па дзесяці вучэбных спецыяльнасцях, выдадзены зборнікі вучэбна-прадметнай дакументацыі па дзвюх вучэбных спецыяльнасцях і рыхтуюцца да выдання такія зборнікі яшчэ па сямі спецыяльнасцях. З першага верасня г.г. плануецца пачаць падрыхтоўку кадраў па пяці вучэбных спецыяльнасцях новага Пераліку. Каб паскорыць гэты працэс, сказаў Б.В.Іваноў, вельмі важна ў распрацоўцы вучэбна-плануючай дакументацыі новага пакалення выкарыстоўваць магчымасці абласных, Мінскага гарадскога вучэбна-метадычных цэнтраў прафесійнай адукацыі і прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў. Адпаведны праект загада па правядзенні такой работы падрыхтаваны.

У вырашэнні гэтых пытанняў, зазначыў першы намеснік міністра, Рэспубліканскі інстытут прафесійнай адукацыі павінен больш дакладна ажыццяўляць каардынуючыя і метадычныя функцыі. Пры наяўным навуковым патэнцыяле гэтую работу можна і патрэбна арганізаваць на патрэбным узроўні.

(Заканчэнне ў наступным нумары.)

Раскажу пра калегу

Чалавек года Георгій Маліноўскі

Ёсць у мяне мара: напісаць калі-небудзь кніжку пра сваіх калег, людзей, якія душу і сэрца аддалі дзецям, што вучацца ў профільна-тэхнічных установах. Пра людзей, якія не маюць ніводнай вольнай часіны, якія самі па сабе ўжо не ўмеюць, ды і не хочуць жыць без вучняў. Без гэтых хлопчыкаў і дзяўчынак, якія даверылі ім свой лёс. І пачнецца гэтая кніжка з аповеду пра вельмі цікавага, незвычайнага чалавека — дырэктара нашага прафесійнага агратэхнічнага вучылішча імя К.П.Арлоўскага, якое знаходзіцца ў вёсцы Буйнічы каля Магілёва, Георгія Мікалаевіча Маліноўскага.

Не адзін раз я ўжо збіралася напісаць пра яго ў сваю любімую газету, але, ведаючы яго характар, спынялася. Справа ў тым, што не любіць ён, калі вядуць размову менавіта пра яго. "Вось пра мой калектыў, пра вучняў пішыце, а я ... я без іх нічога не змог бы, яны — гэта мая сіла, мая надзея!" — злуецца ён, калі прыязджаем да яго з мясцовымі карэспандэнтамі. Але здарыўся зусім неардынарны выпадак. Такая падзея, што я аслухалася дырэктара і здзейсню сваю мару.

Апошняя нядзеля стала святочнай для магіляўчан. У гэты дзень дзве падзеі радавалі гараджан: пасля рэканструявання адчыніў свае дзверы драматычны тэатр, якому больш за 100 гадоў, і адбылася сустрэча губернатара з пераможцам конкурсу "Чалавек года". Вельмі знамянальна тое, што першымі, хто пераступіў парог тэатра ў новым тысячагоддзі, былі людзі, якія прызнаны пераможцамі абласнога конкурсу "Чалавек года". У зале былі дырэктары заводаў, вучоныя, працаўнікі фабрыкі і наш дырэктар Г.Маліноўскі. Так, так — ён прызнаны пераможцам гэтага конкурсу. Як адзначыў на сустрэчы губернатар вобласці Б.Батура, з такімі працаўнікамі можна горы варочаць.

Буйніцкае вучылішча — гэта сапраўдны міні-гарадок, са сваім раскладам жыцця, сваім светам. Акрамя навучальных пабудоў, тут ёсць маладзёжны цэнтр, Дом культуры, стадыён, свая гаспадарка. Пералічваць можна вельмі доўга. Але галоўнае — тут заўсёды ўтульна, чыста, свежае паветра. Вось ужо 14 год, як на тэрыторыі не кураць ні вучні, ні настаўнікі. А якія далягляды! Вучылішча размясцілася каля Дняпра.

Г.Маліноўскі ганарыцца сваёй установай. "Наша развіццё ад школы механізацыі да вышэйшага вучылішча — гэта жывы прыклад эвалюцыі, праз якую прайшла за 60 год уся сістэма прафадукацыі", — гаворыць ён. Сапраўды, вучылішча створана ў 1944 годзе. У 1967 годзе за дасягнутыя поспехі ўзнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, а ў 1975 годзе яму прысвоена імя К.П.Арлоўскага. Шмат узнагарод у калектыва. За 56 гадоў падрыхтавана ў вучылішчы больш за 40 тысяч кваліфікаваных працаўнікоў для вясковай нівы, 6 выпускнікоў сталі вядомымі на ўсю краіну — ім прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы, выпускніку Андрэю Мельнікаву за выкананне інтэрнацыянальнага абавязку ў Афганістане прысвоена званне Героя Савецкага Саюза (пасмяротна). "Ведаеце, — гаворыць Маліноўскі, — тут уся зямля паранена. Садзілі аднойчы дрэва, а выкапалі хлопцы салдацкі бот".

У вучылішчы створаны музей. У ім шмат экспанатаў, якія маюць каштоўнасць не толькі для навучальнай установы, але і для рэспублікі.

Народныя грошы трэба лічыць" — абгрунтаваў Г.Н.Маліноўскі тое, што з дзевяці прафесій у вучылішчы засталося толькі тры: майстар сельскагаспадарчай вытворчасці, вадзіцель, ляснік-егер. Трэба рыхтаваць спецыялістаў, якія патрэбны рэгіёну — дэвіз работнікаў навучальнай установы. Калі мы вучым дзяцей, а яны потым не могуць уладкавацца на працу, значыць, грошы патрачаны марна.

Калі прыязджаеш у вучылішча, Г.Маліноўскі любіць паказаць кабінеты, майстэрні. Па-добраму хваліцца ён дзеючымі мадэлямі машын, механізмаў, вузлоў і агрэгатаў. Доўга расказвае, як інжынерна-педагагічныя работнікі працавалі, ствараючы лабараторыі жывёлагадоўлі, сельскагаспадарчых машын і збожжаўборачных камбайнаў з электрагідрапрывадамі агульнай плошчай 1100 кв.м. З асаблівым гонарам вядзе ён на аўтадром і трактарадром, якія лічацца лепшымі ў рэспубліцы сярод аднатыпных навучальных устаноў.

Па ініцыятыве Георгія Мікалаевіча ў вучылішчы арганізавана падрыхтоўка егераў, якія зараз вельмі неабходны народнай гаспадарцы краіны. Для іх, гэтых хлапчукоў, якія вучацца разумець і берагчы лес, створаны новая лабараторыя, кабінет. Цікава было назіраць, як у час спаборніцтваў будучыя егеры стралялі ў трэнажорнага бягучага кабана. Не верылася, што з ружжа можна трапіць у лятаючыя насустрач адна адной талеркі. А хлапчукі траплялі, і з паблажлівай усмешкай заспакойвалі мяне, каб я не баялася стрэлаў. Потым мы разам пілі чай на беразе Дняпра, і яны расказвалі, як на паляўнічых угоддзях (дарэчы, іх у вучылішчы 6 га) яны даглядаюць жывёлу, ахоўваюць яе.

Асаблівы гонар Г.М.Маліноўскага — вучэбная гаспадарка, якая мае 813 га зямлі, з іх 537 га — раллі; 160 адзінак буйной рагатай жывёлы, 35 коней. Маецца ўвесь набор сельскагаспадарчых машын для апрацоўкі культур. "Навучэнцы на справе ведаюць цану хлебушка, пах квітнеючай сенажаці. Сваю першую баразну зрабілі яны тут, на зямлі вучылішча. А наша зямелька густа паліта крывёю ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Нездарма К.Сіманаў завяшчаў рассеяць свой прах над буйніцкім полем. Нельга, сорамна працаваць тут дрэнна, без душы" — раз-пораз паўтарае Г.М.Маліноўскі.

А яшчэ хоча дырэктар, каб яго вучні былі сапраўднымі грамадзянамі нашай краіны. З гэтай нагоды пабудаваны маладзёжны цэнтр, спартыўны комплекс. На базе іх хлопчыкі і дзяўчынкі могуць раскрыць свае таленты ў 20 гуртках і клубах па інтарэсах, у тым ліку і ў такіх нетрадыцыйных для навучання установах, як мотаклуб і картынг, хакейная, атлетычная і конна-спартыўная секцыі. А як прыгожа выглядаюць падлеткі ў час спаборніцтваў на тэнісным корце!

Мы жывем у складаны і цікавы час, калі чалавек павінен задумацца пра сваё месца ў жыцці, пра сваё стаўленне да роднай зямлі. Бацькаўшчына — гэта і родны дом, і любоў да Радзімы, і сродак да існавання. Любоў да роднай зямлі выхоўваецца з дзяцінства. І як зрабіць, каб любоў маладога пакалення да зямлі заставалася на ўсё жыццё? У поўнай меры гэта ўдаецца майстрам вытворчага навучання В.Няўмяржыцкаму, М.Лемцюгову, І.Кавалёву, Д.Секушэнка і іншым.

Іх выпускнікі вучацца ў інстытутах, працуюць у сельскай гаспадарцы. Гэта іх умелыя рукі засяваюць палі, убіраюць збожжа, рамантуюць тэхніку, водзяць аўтамабілі, працуюць на жывёлагадоўчых комплексах і фермах. Работа майстра вытворчага навучання аграрнага вучылішча патрабуе не толькі ведання методыкі навучання, але і ўмення, высокай кваліфікацыі. Таму з ранняй вясны да позняй восені яны знаходзяцца на палях разам са сваімі вучнямі, каб навучыць і паказаць на практыцы, як вырасціць ураджай, як правільна узараць і засеяць палеткі.

І якіх бы вышынь ні дасягнулі выпускнікі, яны заўсёды будуць памятаць залатыя рукі сваіх майстроў.

Выкладчыкі вучылішча А.Курнеўская, І.Сушко, Т.Драздоўская і іншыя стараюцца не толькі даць гатовыя веды але і навучыць вучняў вучыцца, дабываць веды самастойна. Таму традыцыйнымі сталі ў навучальнай установе конкурсы прафесійнага майстэрства, алімпіяды, прадметныя тыдні.

У апошні час працаваць у вучылішча прыйшлі маладыя педагогі, сярод іх С.Лабкоў, К.Міхалёнак і іншыя. А калі ў навучальнай установе жадаюць працаваць маладыя, значыць у яго ёсць будучыня.

Асаблівую ўвагу Г.М.Маліноўскі ўдзяляе фарміраванню і развіццю прафесіянальнага патэнцыялу свайго інжынерна-педагагічнага калектыву. Толькі за апошнія тры гады на базе вучылішча для выкладчыкаў і майстроў праведзена пяць мэтавых семінараў і кароткатэрміновых курсаў. Кіруе ўсёй метадычнай справай вельмі адказны, таленавіты метадыст Л.Сямілетава.

Г.М.Маліноўскі — выдатны арганізатар, чалавек творчы, энергічны. Пад яго кіраўніцтвам вучылішча атрымала статус вышэйшага. Дзякуючы крапатлівай працы дырэктара ў навучальнай установе склаўся працаздольны калектыў.

Аўтарытэт Георгія Мікалаевіча Маліноўскага прызнаны і сярод работнікаў сістэмы прафадукацыі рэгіёна. Ён абраны старшынёй Савета дырэктараў ПТНУ Магілёўскай вобласці, а нядаўна яму прысвоена ганаровае званне "Чалавек года".

Ларыса РАБАВА,
намеснік дырэктара абласнога вучэбна-метадычнага цэнтра прафесійнай адукацыі Магілёва.

Умацоўваюць здароўе

У дзесятку лепшых аздараўленчых устаноў Беларусі ўваходзіць дзіцячы рэабілітацыйна-аздараўленчы цэнтр "Світанак", што недалёка ад Пінска. Двумстам пацыентам прадастаўлены камфартабельныя пакоі, сучаснае дыягнастычнае і лячэбнае абсталяванне, фізкультурна-аздараўленчы комплекс з басейнам і саунай. Індывідуальны падыход да харчавання спрыяе вывядзенню з арганізма радыенуклідаў.

НА ЗДЫМКАХ:

Цэнтр "Світанак", у зале лячэбнай гімнастыкі. У водалячэбніцы (медсястра Наталля Сідарук);

Фота Рамана КАБЯКА. БЕЛТА.

Падрабязнасці для "НГ"

У будучыню — з надзеяй і верай

У Гродзенскім дзяржаўным універсітэце імя Янкі Купалы адбылося сумеснае пасяджэнне семінараў "Актуальныя праблемы сучасных сацыякультурных ведаў" і "Матэматычная адукацыя", праведзенае ў рамках міжфакультэцкага праекта "У будучыню — з надзеяй і верай". Вучоныя — выкладчыкі прыродазнаўчых і гуманітарных дысцыплін — сабраліся разам, каб паразважаць аб праблемах грамадскага жыцця і прафесійнай дзейнасці.

Паведамленне на тэму "Чалавецтва на парозе трэцяга тысячагоддзя: праблемы і супярэчнасці" зрабіў загадчык кафедры філасофіі, доктар філасофскіх навук, прафесар Ч.С.Кірвель. Што адбываецца з чалавечым светам? Куды накіраваны вектар сацыяльнага развіцця? Якім павінен стаць адказ на выклікі гісторыі ў канцы XX — пачатку XXI стагоддзя? — такімі былі асноўныя пытанні, узнятыя дакладчыкам.

На думку Ч.С.Кірвеля, развіццё тэхнічнай цывілізацыі прывяло не толькі да небяспекі экалагічнай і антрапалагічнай катастрофы, але і выявіла новыя пагрозы і рызыкі, звязаныя з працэсам глабалізацыі сусветнай эканомікі і грамадска-палітычнага жыцця. Высветлілася, што транснацыяналізацыя гаспадарчай дзейнасці ў той ступені, у якой яна выгадна тэхналагічна развітым краінам, не спрые развіццю слабаразвітых краінам: яны застаюцца ў пройгрышы ад такога міжнароднага ўзаемадзеяння. З дапамогай маніпулявання плаваючымі валютнымі курсамі і кароткатэрміновым спекулятыўным капіталам аказалася магчымым экспрапрыяваць матэрыяльныя накапленні і абясцэніць працу сотняў мільёнаў людзей, падрываць нацыянальны суверэнітэт краін.

Прафесар Ч.С.Кірвель звярнуў увагу прысутных на тое, што сёння разам з глабальнымі інфармацыйнымі палямі, якія дазваляюць уплываць на свядомасць людзей па-за дзяржаўнымі межамі, утварыліся палі, здольныя маніпуляваць і матэрыяльнымі фактарамі чалавечага існавання. З'яўляецца новы гістарычны феномен — глабальная ўлада, якая аперыруе тэхналогіямі латэнтнага дыстанцыйнага ўздзеяння на эканамічнае і сацыяльнае жыццё народаў.

У сённяшніх умовах, на думку дакладчыка, адэкватны адказ на выклікі, кінутыя чалавецтву XX стагоддзем, павінен быць звязаны, па-першае, з фарміраваннем рэгіянальных цэнтраў сілы (у прыватнасці, усходнеславянскага), здольных процістаяць націску драпежніцкай глабалізацыі, і, па-другое, з прарывам да экалагічна небяспечнага грамадства, заснаванага не на тэхнагенна-спажывецкіх, а на духоўна-экалагічных каштоўнасцях. На гэтым шляху чалавецтва зможа пазбегнуць усталявання планетарнага таталітарызму і забяспечыць сваё развіццё, якое ў найбольшай ступені адпавядала б прынцыпам гуманізму і справядлівасці.

Эмацыянальнае выступленне Ч.С.Кірвеля, падмацаванае вялікай колькасцю фактаў, статыстычных даных і канкрэтных прыкладаў, выклікала жывую цікавасць у слухачоў. У заключэнне дакладчык даў грунтоўныя адказы на пытанні.

Юрый ЗАЛАТУХІН,
загадчык кафедры алгебры, геаметрыі і методыкі выкладання матэматыкі Гродзенскага дзяржаўнага універсітэта імя Я.Купалы.

Пісьмо ў рэдакцыю

Вучымся творчасці і дабраце

Хочам сказаць добрае слова пра намесніка дэкана па навучальнай рабоце дэфекталагічнага факультэта, кандыдата педагагічных навук, дацэнта кафедры тыфлапедагогікі Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта імя Максіма Танка Святлану Яўгенаўну Гайдукевіч.

Святлана Яўгенаўна дае не толькі прыклад карпатлівай, творчай працы па падрыхтоўцы будучых тыфлапедагогаў. У першую чаргу яна надзвычай чулы педагог, які цалкам прысвяціў сябе нам — сваім студэнтам.

Навучаючы рабоце са сляпымі дзецьмі і дзецьмі, якія дрэнна бачаць, яна арыентуе нашу ўвагу на неабходнасці аддаваць гэтым дзецям душу, і не проста іх шкадаваць, а пастарацца ім дапамагчы.

Чаму яшчэ мы можам вучыцца ў яе, акрамя сур'ёзнага стаўлення да тыфлапедагогікі і да яе гісторыі? Перш за ўсё — павазе да людзей. А на сваім асабістым прыкладзе самаадданасці Святлана Яўгенаўна Гайдукевіч вучыць нас і поўнай самааддачы абранай прафесіі.

Святлана ВАРАНЦОВА,
Тамара МАСАЙЛА,
Алена ПАРШОНАК,
Марына ШЫЛАМАНАВА,
студэнты.

Гэта трэба ведаць кожнаму

Дэкларацыя аб сукупным гадавым даходзе

Дэкларацыю аб даходах, атрымліваемых з дзвюх або больш крыніц за мінулы год, грамадзяне Беларусі абавязаны не пазней як 1 сакавіка падаць у падатковую інспекцыю па месцы жыхарства.

Пры гэтым тыя асобы, чые даходы падлягаюць дэкларацыі ў адпаведнасці з Законам Рэспублікі Беларусь "Аб падатковым падатку з фізічных асоб", абавязаны зарэгістравацца ў якасці падаткаплацельшчыкаў у падатковым органе па месцы пастаяннага жыхарства не пазней як за 15 дзён да тэрміну, устаноўленага падатковым заканадаўствам.

Для гэтага ў Дзяржаўным падатковым камітэце грамадзяне абавязаны падаць заяву на прысваенне ўліковага нумара падаткаплацельшчыка (УНП) устаноўленага ўзору, бланк якога прадастаўляецца інспекцыяй.

Прысваенне ўліковага нумара падаткаплацельшчыка ў падатковым органе праводзіцца бясплатна.

Наш кар.

Хаця пісьмо не апублікавана

Аплата працы па сумяшчальніцтву

У рэдакцыю звярнуўся настаўнік сярэдняй школы № 1 Ельска Гомельскай вобласці Я.Козел з просьбай растлумачыць некаторыя моманты аплаты працы па сумяшчальніцтву. Пісьмо было накіравана ў Гомельскае аблуна. У сваім адказе начальнік абласнога ўпраўлення адукацыі А.Лук'яновіч паведаміў:

"1. Згодна артыкула 349 Працоўнага Кодэкса Рэспублікі Беларусь сярэдняя заработная плата ў час камандзіроўкі захоўваецца толькі па асноўным месцы працы. Калі ж работнік камандзіраваны адначасова па асноўнай рабоце і па сумяшчальніцтву, то сярэдняя заработная плата захоўваецца па абедзвюх пасадах.

2. Згодна п.1 Палажэння аб парадку забеспячэння дапамогай па часовай непрацаздольнасці, зацверджанага пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 30 верасня 1997 года, работнікам, занятым на асноўнай працы і працы па сумяшчальніцтву, дапамога прызначаецца і аплачваецца па кожным месцы працы асобна на аснове лістоў непрацаздольнасці, выдадзеных па кожным месцы працы. Калі сумяшчальніцтва ажыццяўляецца ў аднаго наймальніка (адна бухгалтэрыя), то разлік дапамогі па часовай непрацаздольнасці робіцца работніку асобна па асноўнай працы і працы па сумяшчальніцтву на аснове аднаго ліста непрацаздольнасці.

3. Працоўны адпачынак асобам, якія працуюць па сумяшчальніцтву, прадастаўляецца адначасова з адпачынкам па асноўнай працы. Калі работнік не адпрацаваў на працы па сумяшчальніцтву шасці месяцаў, то працоўны адпачынак прадастаўляецца авансам. Калі працягласць працоўнага адпачынку работніка на працы па сумяшчальніцтву меншая, чым працягласць працоўнага адпачынку па асноўным месцы працы, наймальнік па просьбе работніка прадастаўляе яму сацыяльны адпачынак адпаведнай працягласці. Выплата грошай за адпачынак або кампенсацыя за нявыкарыстаны адпачынак робіцца ўсім асобам, што працуюць па сумяшчальніцтву (артыкул 347 Працоўнага Кодэкса Рэспублікі Беларусь).

4. У час канікулаў заняткі ў школе не праводзяцца, таму і аплата працы сумяшчальнікам за канікулярны час не праводзіцца. Артыкул 346 Працоўнага Кодэкса Рэспублікі Беларусь сцвярджае, што аплата працы сумяшчальнікаў робіцца прапарцыянальна адпрацаванаму часу".

Заўтра — Дзень абаронцаў Айчыны і Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь

З цікавасцю даведваюцца пра ордэны і медалі, якія ёсць у доме бацькоў, дзядуль і бабуль, чацвёртакласнікі мінскай сярэдняй школы № 181. Акцыя "Ордэн у нашым доме" праходзіць гэтымі днямі ў школе. Яна — адно з мерапрыемстваў месячніка "Вахта мужнасці і памяці", які праводзіцца ў школе з 25 студзеня па 25 лютага.

Вучні 4 "А" разам з класным кіраўніком Тамарай Паўлаўнай Астраух арганізавалі конкурс малюнкаў ордэнаў і медалёў сваіх дзядуль і бабуль, конкурс сачыненняў і апавяданняў "Ордэн у нашым доме".

НА ЗДЫМКАХ: чацвертакласнікі са сваім класным кіраўніком Тамарай Паўлаўнай Астраух разглядваюць узнагароды сваіх дзядуль і бабуль; ордэны і медалі, пра якія цяпер шмат ведаюць вучні 4 "А" класа.

Фота Аляксандра ДЗІДЗЕВІЧА, БЕЛТА.

Эстафета баявых традыцый

Многім выпускнікам 133-й сярэдняй школы Партызанскага раёна сталіцы не пазычаць, як кажуць, мужнасці і баявой загартоўкі як абаронцам Айчыны. Сёння некалькі дзесяткаў юнакоў, якія закончылі гэтую навучальную ўстанову, паспяхова праходзяць службу ва Узброеных Сілах Рэспублікі Беларусь.

Так склаўся лёс Дзмітрыя Нячая і Аляксандра Кандрацьева, што разам вучыліся яны, а цяпер абодва служаць у адным родзе войскаў, з'яўляючыся дазорнымі рубяжоў роднай краіны. І служаць належным чынам.

Камандзіры заўважылі Дзмітрыя — стараннага і дасціпнага юнака, які ўмее заўсёды знайсці падыход да таварышаў па службе. А потым, пасля паспяховага заканчэння вучэбнага падраздзялення, за выдатнае авалоданне воінскім майстэрствам і бездакорную вучобу Дзмітрыя пакінулі ў падраздзяленні, каб свой вопыт, уменні і веды перадаваў ён навабранцам. А месяц назад юнак быў адзначаны кароткатэрміновым адпачынкам — гэта ўжо другая пабыўка Нячая ў родным Мінску. У яго службовай картцы толькі заахвочванні ад камандавання. Тэрмін жа службы ў Дзмітрыя, як гавораць, пераваліў "за экватар" — праз некалькі месяцаў яго чакае звальненне ў запас.

Аляксандр Кандрацьеў праслужыў на заходніх рубяжах нашай Айчыны больш за паўгода. Зрэдку яго бацькам Таццяне Міхайлаўне і Івану Міхайлавічу ўдаецца наведаць свайго сына. Прыемна і радасна бацькам, калі непасрэдныя камандзіры цёпла і сардэчна гавораць пра воінскія дасягненні іх сына. Нечакана яму таксама прадастаўлены адпачынак. Але напружаныя будні Брэсцкага пагранатрада не даюць магчымасці Кандрацьеву ў бліжэйшы час наведаць родных.

Што да Руслана Брылевіча, то лёс склаўся так, што яму даводзіцца праходзіць службу ў войсках проціпаветранай абароны, якая не менш напружаная і складаная, чым у тых юнакоў, якія з'яўляюцца пагранічнікамі. І сапраўды, часта адбываюцца баявыя трывогі ў начны час, якія патрабуюць, каб салдат праз лічаныя хвіліны быў на сваім баявым пасту. Але Руслан паспяхова спраўляецца з гэтым. Сведчаннем з'яўляецца тое, што нядаўна яго бацькі Наталля Мікалаеўна і Уладзімір Яўгенавіч атрымалі ад камандзіра часці пісьмо, у якім адзначаецца, што на прайшоўшых вучэннях Руслан праявіў сябе ініцыятыўным, граматным спецыялістам, унёс пэўны ўклад у паспяховае выкананне пастаўленай задачы, за што адзначаўся камандаваннем.

Ігар Лукомскі служыць практычна побач з домам, у сталіцы. Але пабываць дома яму даволілася толькі ў час чарговага адпачынку, бо служба па ахове таксама мае свае цяжкасці: у кругласутачныя нарады даводзіцца заступаць даволі часта.

Ігар з'яўляецца маладым камандзірам — намеснікам камандзіра ўзвода. Яму прысвоена званне малодшы сяржант. Камандаванне часці накіравала ініцыятыўнага і патрабавальнага юнака ў вучэбнае падраздзяленне. Ігару, у якога тэрмін службы заканчваецца, сапраўды ёсць што перадаць навабранцам. А затым ён па рэкамендацыі камандавання вайсковай часці будзе накіраваны на вучобу ў Акадэмію Міністэрства унутраных спраў. Такім паваротам у лёсе сына вельмі задаволены яго бацькі Пётр Анатольевіч і Святлана Уладзіміраўна. Святлана Уладзіміраўна працуе настаўніцай рускай мовы і літаратуры. Вучні вельмі ўдзячны ёй за яе добрае сэрца. Асабліва гэта праяўляецца на штогадовых зімовых сустрэчах выпускнікоў школы са сваімі педагогамі.

Словам, выпускнікі 133-й сярэдняй школы з гонарам працягваюць несці эстафету баявых традыцый сваіх бацькоў і дзядоў, каб верна і аддана служыць Радзіме.

Аляксей ГАВАРЦОЎ,
афіцэр запасу.

Як да сябе дадому

Імя Іраіды Яфімаўны Макеевай вядома ў Гродне многім, і не толькі ў настаўніцкім асяроддзі. І вядома яно дзякуючы яе шматгадовай працы ў школе, актыўнай выхаваўчай дзейнасці, якую яна праводзіла і праводзіць сярод моладзі, плённаму ўдзелу ў грамадскім жыцці.

Іраіда Яфімаўна — старшыня грамадскай арганізацыі ветэранаў-аднапалчан, удзельнікаў баёў за Гродна ў 1941 — 1944 гадах. А пачалося ўсё з таго, што 56 гадоў таму, адразу ж пасля вызвалення Гродна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, Іраіда Яфімаўна зусім яшчэ маладой прыехала па накіраванні на яго аднаўленне. Гэты горад Іраіда Яфімаўна выбрала таму, што да вайны тут праходзіў службу пагранічнікам яе малодшы брат Аляксандр, які без вестак прапаў у першыя месяцы вайны.

Складана было напачатку. Вучыліся ўсім класам па адным падручніку. Адзін настаўнік выкладаў розныя прадметы: ад нямецкай мовы да матэматыкі. На плячах маладой настаўніцы была і камсамольская работа. Акрамя таго, неабходна было прымаць удзел у барацьбе з бандытызмам.

Не пакідала і хвалявала адна [illegible]. "У нашай сям'і было дзевяць дзяцей, — успамінае Іраіда Яфімаўна. — Усе вучыліся, кожны хацеў па-свойму ўладкаваць жыццё. Вайна перашкодзіла ўсім. Чатыры браты сталі яе ахвярамі. Двое загінулі, як загінулі, дзе іх магілы? — мучылі мяне пытанні, як і ўсіх тых, у каго родныя не вярнуліся з поля бою".

Больш за трыццаць гадоў Іраіда Яфімаўна шукала без вестак прапаўшых братоў: Станіслава, Уладзіміра, Аляксандра. Многа было напісана пісем у газеты, часопісы, у ваенкаматы па месцах былых баёў, у архівы, арганізацыю Чырвонага Крыжа, перш чым удалося адшукаць братоў, даведацца пра іх лёс. Адбылося гэта ў 1979 годзе.

У ходзе пошуку братоў у рукі Іраідзе Яфімаўне трапілі матэрыялы пра многіх іншых удзельнікаў вайны, асабліва першых яе дзён. Такім чынам, пошук Іраіды Яфімаўны выйшаў далёка за межы асабістага, набыў грамадскую значнасць.

На запыты Іраіды Яфімаўны на матэрыялы ў розных газетах адгукаліся былыя пагранічнікі, байцы пагранічных злучэнняў Чырвонай Арміі.

Пошук з часам становіцца калектыўным. Іраідзе Яфімаўне дапамагаюць яе вучні з сярэдняй школы № 10 Гродна, дзе яна была класным кіраўніком, а таксама пошукавыя групы іншых школ, актыўна падключаныя да работы і былыя франтавікі.

Побач з прозвішчамі пагранічнікаў у пошукавым журнале Іраіды Яфімаўны сталі запісваць прозвішчы ўдзельнікаў першых баёў з 10-й арміі. Пошукам удзельнікаў першых баёў з 10-й арміі заняліся следапыты сярэдняй школы № 9 Гродна.

Вестка аб нашай рабоце хутка дайшла і да тых сем'яў, чые бацькі або сыны ў першыя дні вайны загінулі [illegible] месцы верагодных захаванняў.

З дапамогай дзяржаўных органаў наладжваліся сустрэчы ветэранаў, вяліся перазахаванні загінуўшых з безыменных магіл у брацкія, устанаўліваліся абеліскі і мемарыяльныя дошкі. Дзякуючы гродзенскім органам кіравання сустрэчы ўдзельнікаў першых баёў на Гродзеншчыне сталі традыцыйнымі. Хвалюючыя сустрэчы ўдзельнікаў абаронных баёў прайшлі ў Маскве, Мінску, Брэсце, Тбілісі, Ташкенце, Ленінградзе, Горкім, Запарожжы, Архангельску, Хмяльніцкай вобласці.

Іраідзе Яфімаўне не раз прыходзілася выязджаць у Германію і Польшчу, выступаць у воінскіх часцях, якія там знаходзіліся, і весці разам са сваімі ветэранамі вялікую ваенна-патрыятычную работу, каб чэрвень 1941 года ніколі не паўтарыўся.

За ўвесь больш чым паўвекавы тэрмін пошуку ў Іраіды Яфімаўны назбіралася многа матэрыялаў, лістоў аб трагічных днях пачатку вайны, аб лёсах абаронцаў Гродна. Гэта ўсё — жывыя сведчанні ўдзельнікаў тых баёў.

Накоплены матэрыял заслугоўвае таго, каб аб ім ведала як мага больш людзей. Так, Іраідай Яфімаўнай было выдадзена некалькі кніг, у якіх знайшлі праўдзівыя гістарычныя звесткі і незвычайныя факты з жыццёвых лёсаў герояў вайны. Пра іх Іраіда Яфімаўна расказвае на сустрэчах са школьнікамі і моладдзю горада. Кожны расказ запамінальны і хвалюючы. І вось адзін з іх хочацца прывесці.

"...У далёкім ад Беларусі Ташкенце жыве жанчына, якая мае незвычайнае імя — Гродна.

У перадваенным 1941 годзе ўзбекскі салдат, пагранічнік Гані Юлдашаў, у адным з апошніх пісьмаў пісаў сваёй маладой жонцы Хабібулі, якая чакала дзіця: "Калі мне давядзецца загінуць, вельмі прашу цябе даць дзіцяці, хлопчыку ці дзяўчынцы, імя горада, за які мне прыйдзецца аддаць жыццё..." Гані Юлдашаў загінуў у першыя дні вайны. Пры ў Ташкенце нарадзілася дзяўчынка з незвычайным імем Гродна..."

А з 2 па 11 мая мінулага года ў Гродне пабывала група ветэранаў — удзельнікаў першых баёў на граніцы. З'ехаліся яны сюды з усіх куткоў былога Савецкага Саюза, Польшчы. Прыехалі, каб ушанаваць сваіх сяброў-аднапалчан, якія загінулі ў тых першых крывапралітных баях, успомніць сваю маладосць. Кожны раз ветэраны наведваюць воінскія калектывы, бываюць у школах.

Вельмі хвалюючай атрымалася сустрэча ў сярэдняй школе № 9 Гродна. Тут адначасова праходзіла ўручэнне пашпартоў школьнікам, каму споўнілася 16 гадоў. І той дзень для ўсіх — і вучняў, і гасцей — стаў днём запамінальным.

У Гродна прыязджаюць ветэраны, у нашу школу, як да сябе дадому. Былыя воіны апякуюцца экспазіцыяй баявога шляху 10-й арміі, падрыхтаванай членамі штаба "Пошук" сярэдняй школы № 9.

Цудоўным атрымалася сустрэча, кветкі, слёзы радасці і моцныя поціскі рук. Для школы гэта стала добрай традыцыяй. І ў нас з нецярпеннем чакаюць чарговай сустрэчы.

Святлана ЛАПЦЕВА,
намеснік дырэктара па выхаваўчай рабоце сярэдняй школы № 9 Гродна,
Валянціна ВІТУТ,
кіраўнік штаба "Пошук" сярэдняй школы № 9 Гродна.

Жывая памяць далёкіх гадоў

За шматгадовую работу па прапагандзе гісторыі і культуры Беларусі, выхаванні дзяцей і моладзі на баявых і працоўных традыцыях беларускага народа музею баявой славы сярэдняй школы № 104 Цэнтральнага раёна Мінска прысвоена званне "Народны музей".

На століках, пакрытых чырвонай тканінай, кавалак алюмінію — дэталь самалёта, прабітая каска, абгарэлая зброя, рэшткі сапёрнай рыдлёўкі і палявога тэлефона, разарваная гільза. Усё гэта — напамін пра далёкія баі, подзвігі і смерць у імя сённяшняга мірнага жыцця.

Шмат кіламетраў прайшлі школьныя следапыты па месцах баёў, уваскрашаючы падзеі вогненных гадоў. І няхай не заўсёды ў пошуках ім спадарожнічала ўдача, але кожная знаходка, кожны новы факт былі ўзнагародай за іх цярпенне і працу. А з чаго ўсё пачыналася?

— У 1965 годзе ў школе выступіў генерал Іван Панцялеевіч Дуднік, — успамінае настаўнік рускай мовы, дырэктар музея Баявой славы Н.Т.Міхей. — Ён расказаў пра сотую стралковую дывізію, якая ў сорак першым непадалёку ад Мінска прыняла і адбіла першыя ўдары гітлераўцаў, нанесла ім адчувальныя страты.

Дзеці, зразумела, загарэліся, вырашылі пабываць там, дзе змагаліся нашы воіны. Летам, калі наступілі канікулы, мы накіраваліся ў паход...

Першыя следапыты ўжо даўно закончылі школу, але яны ніколі не забудуць паўразваленыя акопы, бліндажы, кулямётныя гнёзды, траншэі, убачаныя ў раёне вёсак Узбор'е, Астрашыцкага Гарадка, у лясах — там, дзе стаяла сотая дывізія. Не забудуць і аповяды відавочцаў тых падзей. Дзеці сабралі багаты матэрыял пра гэту дывізію, якая была створана ў 1918 годзе на базе палкоў легендарнага Шчорса. Яна граміла белафінаў, а ў пачатку Вялікай Айчыннай вайны пяць дзён не толькі стрымлівала націск фашыстаў, але і адкінула іх на 15 кіламетраў, разграміўшы чатыры пяхотныя палкі, падбіўшы сто танкаў і бронемашын.

Работа па выяўленні новых фактаў тых падзей, пошук імёнаў байцоў і камандзіраў гэтага злучэння набірала тэмпы. Звязаўшыся ў Мінску з работнікамі музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, яны звярнуліся ў Міністэрства абароны СССР, даведаліся пра новыя імёны былых воінаў. Паляцелі пісьмы, наладзілася перапіска. Хутка стала вядома больш як сто адрасоў былых воінаў гераічнай дывізіі. У школу паступалі ўсё новыя і новыя факты, успаміны непасрэдных удзельнікаў тых баёў.

Пошук — галоўнае. Дэвіз: ніхто не забыты, нішто не забыта — у сэрцах дзяцей. Каля вёскі Узбор'е каля лесу знайшлі чацвярых пахаваных байцоў. Асобу аднаго з іх удалося ўстанавіць па салдацкім пашпарце, які знаходзіўся ў капсуле — Дзмітрый Пятровіч Мякушка, чырвонаармеец, 1916 года нараджэння, са Стаўропаля. 26 гадоў яго родныя не ведалі, дзе ён загінуў, дзе пахаваны. Скора на гэтым месцы быў устаноўлены помнік. Ён і сёння стаіць.

Ішлі гады. Пошукавая работа ў школе ў Бараўлянах не спынялася ні на адзін дзень. Яе генератарам быў М.Ц.Міхей — чалавек вялікай энергіі і ініцыятывы. У пакоі Баявой славы паяўляліся ўсё новыя і новыя экспанаты, фотаздымкі, дакументы... Давялося мяняць памяшканне на большае, а ў 1976 годзе — і назву...

2 ліпеня 1999 года, напярэдадні 55-й гадавіны з дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, Музей баявой славы, што ў 104-й сярэдняй школе Мінска, паўстаў у абноўленай экспазіцыі. Тады музей двойчы паказвалі па беларускім тэлебачанні ў праграме "Добрай раніцы".

У музеі налічваецца 650 экспанатаў асноўнага фонду і каля тысячы — дапаможнага.

Унікальныя фотаздымкі, 8 пісьмаў ваенных гадоў, кнігу-блакнот карэспандэнта за 1942 год, шэсць асабістых блакнотаў 1941 — 1944 гадоў перадаў музею школы М.І.Шыбаліс, рэдактар франтавой газеты "На разгром врага!". Міхаіл Ізраілевіч жыве на вуліцы Азізава, што побач са школай, часта наведвае яе, выступае ў музеі. Свой планшэт, мапу камандзіра, успаміны "Грозныя гады" (560 старонак машынапіснага тэксту) пакінуў музею ўдзельнік абароны Мінска В.Л.Кархоў. Былы ваенны лётчык В.П.Фадзееў падарыў школьнаму музею лётную кнігу пілота 1943 — 1945 гадоў. А ад камандзіра партызанскага атрада "Камсамол" П.С.Вараб'ёва і сувязной атрада З.Х.Святкінай музей атрымаў дзённік камандзіра з запісамі 1942 — 1944 гадоў, рапарты, пісьмы, фотаздымкі.

Асноўныя крыніцы фондаў музея — вынікі пошукаў на месцах баёў злучэнняў у Мінскім раёне (Астрашыцкі Гарадок, вёска Узбор'е, Сёмкава, Бараўляны). У гэтых месцах з удзелам юных следапытаў сярэдняй школы № 104 знойдзены 145 салдат і камандзіраў Чырвонай Арміі, устаноўлены 24 прозвішчы тых, хто лічыўся прапаўшым без весткі, дакументы з архіваў Міністэрства абароны Расіі. З гэтай крыніцы атрымана 650 старонак копій рознага роду дакументаў. У музеі захоўваюцца ўспаміны, дзённікі, фотаматэрыялы ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, партызан, падпольшчыкаў. Музей баявой славы вядзе пастаянную перапіску і супрацоўнічае з Міністэрствам абароны Рэспублікі Беларусь, музеем гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, іншымі музеямі, архівамі і арганізацыямі, РВК Цэнтральнага раёна і Мінскага раёна, з вайсковымі часцямі.

Разам з тым у музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны школьны музей перадаў 44 экспанаты, у тым ліку і кулямётную стужку, фрагмент фаустпатрона, германскую агітацыйную лістоўку і інш.

У Цэнтральны РВК перададзены два ордэны Чырвонай Зоркі, ордэн Айчыннай Вайны.

Мне самому, у сілу спецыфікі сваёй жыццёвай дзейнасці, не раз даводзілася афармляць і абсталёўваць пакоі і музеі баявой славы альбо браць непасрэдны ўдзел у гэтай карпатлівай рабоце. Але тое, што я ўбачыў у музеі баявой славы сярэдняй школы № 104, уразіла мяне. Матэрыялы падабраны выдатна, добра аформлены.

Суровыя і трагічныя жыццёвыя гісторыі многіх людзей раскрыты на стэндах, у вітрынах музея. Спынімся хаця б на адной.

Аднойчы юныя следапыты ў Бараўлянах пазнаёміліся з мясцовым жыхаром І.М.Бабро̆ўскім. Калі пачалася вайна, яму было 14 гадоў. Памяць яго праз гады пранесла паветраны бой, падчас якога быў збіты наш бамбардзіроўшчык. Паказаў Іван Міхайлавіч і магілу лётчыкаў — пахавалі іх байцы сотай дывізіі. Успомніў відавочца і прозвішча аднаго з лётчыкаў.

Прыкладна за сто метраў ад магілы дзеці знайшлі рэшткі самалёта, частка з якіх выстаўлена ў музеі. Тады яны далі сабе слова ўстанавіць імёны загінуўшых, як мага больш даведацца пра іх.

З дапамогай Міністэрства абароны даведаліся прозвішчы лётчыкаў — Канстанцін Кашалькоў і Пётр Макееў. Яны служылі ў 207-м авіяпалку. Дарэчы, у гэтым палку служыў і Мікалай Гастэла. Знайшлі следапыты і былога начальніка штаба палка — А.Г.Паўлава, іншых лётчыкаў.

Нямала хвалюючага ў гэтай гісторыі — перапіска з дзевяностагадовай маці Канстанціна Кашалькова Васай Нікіцічнай, якая жыла ў Маскве. Ад дзяцей 104-й мінскай школы маці даведалася аб падрабязнасцях смерці сына, у якім месцы ён пахаваны.

Па ініцыятыве школьнікаў лётчыкаў перазахавалі з усімі вайсковымі ўшанаваннямі. Дзеці падтрымлівалі сувязь з Васай Нікіцічнай да апошняга дня яе жыцця.

Значнае месца ў музеі адведзена нашаму земляку, Герою Савецкага Саюза Льву Яфімавічу Маневічу. Подзвіг легендарнага Эцьена, у дзейнасці якога шмат агульнага з Рыхардам Зорге, апісаны ў кнізе Е.Вараб'ёва "Земля, до востребования". Незвычайны лёс савецкага разведчыка зацікавіў кіраўніка музея М.Ц.Міхея і вучняў школы. За справу тады ўзяліся юныя члены клуба "Пошук" Сяргей Дзмітрыеў, Алена Руцкая, Валянціна Казлова. На радзіму героя — у горад Чавусы Магілёўскай вобласці, у Маскву, Ленінград, Баку, Чэлябінскую вобласць паляцелі пісьмы па адрасах пошуку людзей, якія былі побач з Маневічам.

І вось у школу прыйшло пісьмо з Масквы, у якім паведамляўся адрас чалавека, які добра ведаў Маневіча. Гэта Аляксей Іванавіч Іларыёнаў, які жыў тады ў Гатчыне. Звярнуўшыся да яго, школьнікі атрымалі выразку з газеты "Гатчинская правда", у якой былі надрукаваны ўспаміны Іларыёнава, а таксама фотаздымкі.

У музеі баявой славы 104-й сярэдняй школы вядзецца вялікая работа па героіка-патрыятычным выхаванні вучняў і моладзі. Саветам музея з гэтай мэтай складзены шырокі план работы на 1999 — 2000 год да 55-й гадавіны Перамогі. Ужо праведзены цікавыя тэматычныя і аглядныя экскурсіі.

На базе музея праведзены перасоўныя тэматычныя фотавыставы з музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

У рамках экспедыцыі "Наш край" праводзяцца экскурсійныя паездкі з мэтай азнаямлення з помнікамі архітэктуры і культуры, абеліскамі, знаёмства з прыродай роднай зямлі. У гэтым навучальным годзе праведзены ўжо чатыры паездкі, у тым ліку па маршруце Мінск — Мір — Нясвіж, Мінск — Мір — Навагрудак.

А што да сустрэчы з людзьмі цікавых лёсаў, то не шмат знойдзецца школ не толькі ў сталіцы, але і ў Мінскай вобласці, у якіх бачылі і чулі расказы такіх людзей.

Былі сустрэчы з В.В.Паўлавым, які суправаджаў фельдмаршала Паулюса з Малахаўкі на Нюрнбергскі працэс; з легендарным лётчыкам Б.І.Коўзанам, адзіным у свеце, хто здзейсніў паветраны таран чатыры разы; Героем Савецкага Саюза, які браў рэйхстаг, генералам танкавых войск С.Ф.Пушкаровым, а таксама з іншымі ветэранамі вайны. З іх вуснаў школьнікі даведаліся пра подзвіг народа, пра такія паняцці, як абавязак, гонар, сумленне. Іх апавяданні яскравымі прыкладамі з перажытага мінулага аказваюць вялікі ўплыў на розумы і сэрцы моладзі, садзейнічаюць выхаванню патрыятызму і любові да Радзімы.

Вельмі добра, што ўсе пошукавыя работы, экскурсійныя паездкі, дні і вахты памяці, ускладанне кветак да помнікаў, сустрэчы з цікавымі людзьмі і ветэранамі, іншыя мерапрыемствы адлюстраваны на відэаплёнках і касетах, сфатаграфаваны і аформлены ў спецыяльныя альбомы, якіх у музеі ўжо 25.

Усю гэту работу праводзіць савет музея баявой славы. Іх — 15 чалавек: настаўнікі, вучні. У пошукавай рабоце бяруць удзел вучні 4 — 11 класаў. Ёсць лектарская група.

Кіруе калектывам М.Ц.Міхей. Ужо амаль паўстагоддзя Мікалай Ціханавіч прысвячае сваё жыццё любімай і патрэбнай справе. Зацікаўленасць пошукам стала арганічнай часткай яго жыцця. І гэта перадаецца яго вучням, іншым педагогам школы. Па маёй просьбе Мікалай Ціханавіч назваў некалькі прозвішчаў. Пачаў з Марыі Львоўны Сімянчук, выкладчыцы гісторыі. Яна была першай яго памочніцай, калі пакой баявой славы пачаў стварацца яшчэ ў 27-й школе.

Сёння актыўна выконваюць грамадскую нагрузку, праяўляючы асабістую ініцыятыву і творчасць, настаўнік геаграфіі Леанід Мікалаевіч Рошчанка, настаўніца гісторыі Тамара Антонаўна Мурына, вучні Крысціна Бараноўская, Святлана Пранухіна, члены пошукавай групы Аляксей Смалонскі, Андрэй Шаўчэнка.

Вялікую ўвагу ўдзяляе музею і істотную дапамогу актывістам аказвае дырэктар школы Зінаіда Канстанцінаўна Астапец.

Тое, што музей баявой славы 104-й сярэдняй школы ўзнагароджаны дыпломам, падпісаным адказным сакратаром Савецкага камітэта ветэранаў вайны Героем Савецкага Саюза А.Марэсьевым, Граматай Міністэрства абароны, вымпелам "Лепшаму музею Мінска", Граматай упраўлення адукацыі Мінскага гарвыканкама і аддзела адукацыі райвыканкама Цэнтральнага раёна сталіцы, і ўрэшце напярэдадні Дня абаронца Айчыны, 23 лютага, музею прысвоена высокае званне "народны" — заслуга вялікага калектыву энтузіястаў, але перш за ўсё — М.Ц.Міхея.

Праглядаючы кнігу водгукаў, нельга не заўважыць, што амаль усе запісы — гэта праяўленне сардэчнай падзякі М.Ц.Міхею. А наведваюць школьны музей шмат людзей рознага ўзросту, прафесій, званняў. У асноўным, канечне, школьнікі. Толькі ў гэтым навучальным годзе музей наведала каля трох тысяч чалавек.

Я перакананы, што стваральнік лепшага ў Мінску (а можа, і ў краіне) цэнтра героіка-патрыятычнага выхавання моладзі заслугоўвае звання народнага настаўніка Рэспублікі Беларусь.

Пакуль жа ў Мікалая Ціханавіча, па яго словах, самая высокая ўзнагарода — падзяка ад старшыні Савецкага камітэта ветэранаў вайны.

Энтузіяст задаволены і ганарыцца тым, што яго праца і энергія заўважаны і адзначаны ў загадзе аб прысваенні звання яго музею — "народны".

Пошук працягваецца. Работа народнага музея баявой славы сярэдняй школы №104 выйшла на новы этап. Істотных прычын для актывізацыі стала больш. Хочацца пажадаць усяму калектыву школы поспехаў і эфектыўнасці ў гэтай рабоце.

Міхаіл ЛАГУН.

Пра вайну — толькі б у музеі...

У Барысаве восем гадоў працуе музей гісторыі вайны ў Афганістане. Яго стваральнікамі сталі асацыяцыя воінаў-афганцаў і прадпрыемства "Полымя" на чале з Алегам Рыгоравічам Чыгорыным і Валерыем Леанідавічам Занько. Музей размясціўся ў невялічкім класным пакоі беларускай гімназіі.

Няма слоў, каб перадаць тое хваляванне, што ахапіла дзяцей з гуртка юных карэспандэнтаў, калі яны пераступілі парог музея. Урачыста, строга і проста вядзе экскурсію маёр у адстаўцы Аляксандр Сяргеевіч Федаровіч, чалавек, які тры гады глядзеў смерці ў твар, перанёс цяжкае раненне. Баявыя ўзнагароды ўпрыгожваюць яго форму. Ад стэнда да стэнда водзіць ён нас і расказвае пра цяжкую вайну ў далёкім Афганістане... З партрэтаў, як жывыя, глядзяць на нас маладыя бязвусыя хлопцы. У іх прыгожыя, шчырыя твары, але яны ўжо ніколі не прыйдуць дадому, не абдымуць сваіх маці, не ўсміхнуцца сваім каханым... Больш за дваццаць нашых маладых землякоў не вярнуліся дамоў з той далёкай вайны, сярод іх і адна дзяўчына, медыцынская сястра, выпускніца Барысаўскага медвучылішча Галіна Стральчонак. Ёй было 24 гады...

Музей праводзіць вялізную работу па патрыятычным выхаванні моладзі горада і раёна, падтрымлівае цесную сувязь з былымі воінамі-афганцамі, з сем'ямі загінуўшых і інвалідамі.

Святлана СМОЛЬСКАЯ.

Запрашае выстава

Творы высокага класа

Да дня незалежнасці Літвы — 16 лютага — у Доме дружбы і культурных сувязяў з замежнымі краінамі ў Мінску адкрылася выстава работ мастакоў Зарэчча. Гэткую назву носіць адзін з раёнаў Вільнюса, адметны высокай канцэнтрацыяй у ім творчых асоб.

Да ўвагі аматараў мастацтва — работы як пачынаючых, так і вопытных майстроў жывапісу, графікі, скульптуры, мастацкага фота. Як заўважыў адзін з арганізатараў выставы, мастак і літаратар Томас Чапайціс, усе дэманструемыя творы належаць да вельмі высокага класа. Адна з галоўных тэм мастацкіх даследаванняў у іх — само Зарэчча, раён вельмі цікавы і своеасаблівы.

Выстава будзе працаваць да 28 лютага.

Святлана МІЦКЕВІЧ.

Перыёдыка

Пра што піша часопіс "Народная асвета"

Пастулат, што адукацыя з'яўляецца феноменам культуры, бясспрэчны. Пры такім становішчы галоўным у ёй выступае не перадача настаўнікам гатовай інфармацыі падрастаючай асобе, а станаўленне яе асобаснага свету. Сам жа працэс адукацыі ўяўляецца як індывідуальная з'ява станаўлення і развіцця асобы, якая здольна будаваць свой свет пры дапамозе асэнсаванага выкарыстання ведаў.

Такім разважаннем пачынае свой артыкул малодшы навуковы супрацоўнік Нацыянальнага інстытута адукацыі К.Ю.Смірнова "Адукацыя як культурная з'ява", якім адкрываецца лютаўскі нумар часопіса.

Пад рубрыкай "Пытанні педагогікі і псіхалогіі" надрукаваны працяг артыкула псіхолага з Мінска Я.С.Рапацэвіча "Фарміраванне навучальна-пазнавальнай дзейнасці школьнікаў". Арганізацыйныя праблемы адукацыі разглядаюцца ў публікацыі намесніка дырэктара па навучальнай рабоце Чырвонабярэжскай школы-сада Жлобінскага раёна А.Ф.Хлапкова "Этап адаптыўнай дыферэнцыяцыі як умова стварэння ліцэйскіх класаў".

Рубрыка "Выхаваўчы працэс: тэорыя і практыка" прадстаўлена артыкуламі настаўніцы Ждановіцкай сярэдняй школы Мінскага раёна М.В.Данілінай "Творчая спадчына Кірылы Тураўскага як аснова выхавання самасвядомасці вучняў" і выкладчыцы гісторыі 130-й мінскай гімназіі С.М.Нагорнай "Клубная дзейнасць вучняў". Артыкул выкладчыка кафедры рускай літаратуры Беларускага дзяржаўнага універсітэта А.Ю.Гарбачова "Гармонія і трагедыя рускага жыцця ў прозе В.Бялова" і працяг артыкула старшага навуковага супрацоўніка аддзела тэатральнага мастацтва Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Нацыянальнай акадэміі навук А.А.Савіцкай "Гісторыя беларускага тэатра" змешчаны пад рубрыкай "Тэма са школьнай праграмы".

Настаўнікам розных школьных дысцыплін прапануецца дыдактычны матэрыял па дыферэнцыяваным навучанні лексіцы ў 5 — 7 класах, падрыхтаваны навуковым супрацоўнікам лабараторыі выкладання рускай мовы Нацыянальнага інстытута адукацыі, магістрам педагогікі А.Г.Балынінай; распрацоўка ўрока па развіцці маўлення вучняў 9 класа, падрыхтаваная настаўніцай рускай мовы і літаратуры сярэдняй школы № 11 Бабруйска А.Г.Абеевай; структурна-семантычны аналіз аповесці І.С.Тургенева "Веснавыя воды", падрыхтаваны прафесарам кафедры рускай мовы Беларускага дзяржаўнага універсітэта, доктарам філалагічных навук Л.Г.Машчэнскай; узор навуковай канферэнцыі-дыспуту ў 10 класе (з вопыту работы настаўніцы геаграфіі 140-й мінскай сярэдняй школы А.С.Глушаковай); заключны ўрок па раздзелу "Зямля" з курса "Сусвет", праведзены настаўніцай Максімавіцкай сярэдняй школы Клічаўскага раёна Н.М.Саладуха; заканчэнне артыкула прафесара кафедры матэматыкі і методыкі выкладання матэматыкі Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта А.Б.Васілеўскага "Геаметрыя прамавугольнага тэтраэдра" і інш.

Пра вопыт авіямадэльнага гуртка Рэспубліканскага цэнтра тэхнічнай творчасці навучэнцаў расказвае метадыст гэтага ж цэнтра А.А.Клека ў публікацыі "Дынастыя Заграбельных".

Завяршаецца нумар артыкулам намесніка дэкана па навучальнай рабоце музычна-педагагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта А.І.Кавалёва "Да пытання фарміравання творчага настаўніка", адрасаваным выкладчыкам вышэйшай школы.

Уладзімір ЯКУБОВІЧ.

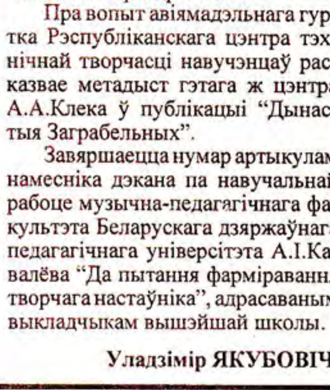

Паэтычны каляндар

У лютым споўнілася 560 гадоў з дня нараджэння Алішэра Наваі, 850 гадоў з дня смерці Сабіра Тэрмезі, 130 гадоў з дня нараджэння Лесі Украінкі, 145 гадоў з дня смерці Генрыха Гейнэ, 140 гадоў з дня смерці Тараса Шаўчэнкі.

Алішэр НАВАІ

(1441 — 1501)

* * *

У маладосці не служыў ты хворым і слабым,
А пастарэў — не прычыняй турботы маладым.
Калі пра старасць дбаеш ты, дык паважай старых:
Як памагаў адным, пасля не назаляй другім.
Пачырванееш ад віна — дуэнняй станеш ты:
Не трэба штучна ружавіць вам шчокі абаім.
Чырвонае з зялёным лепш табе не адзяваць.
Ты — кій сухі з пучком лісця ды кветачкамі ў ім.
І ў чорны колер не фарбуй ты сівізну сваю:
Прыроду нельга зневажаць, як і сябе прытым.
Набожнасць правілам зрабі і кайся больш — тады
Не будзе блазан танцаваць пад выглядам тваім.
Калі ты паслухмяны быў у лепшыя гады,
Тады і ў свой найгоршы час імкніся быць такім.
Да ліку выбраных, між тым, належыць той юнак,
Што чорнай фарбай твар сабе не вымазаў зусім.
Калі ты пастарэў, грашыць пабойся Бога, каб
Не стаць распуснікам старым або і горшым чым.
Да віначэрпа лепш ідзі — гаспадара карчмы,
Дзе шмат старых і маладых — там месца ёсць усім.
І Наваі, пражыўшы век, спакус не абмінуў,
Мо болей дабрачынным ён на свеце стане тым.

Сабір ТЭРМЕЗІ

(? — 1151)

Рубаі

* * *

Што можа ў свеце быць вышэй, чым веды?
Ды сціпласць, мабыць, даражэй, чым веды.
Мець добра ўсё, ды гора ганарліўцу,
Што званне атрымаў хутчэй, чым веды.

* * *

Хацеў бы я горам сваім падзяліцца з сябрамі,
Ды ўсе, каго бачу, змагаюцца з горам і самі.
І той, у каго папрасіць я збіраўся бальзам,
Паранены, мае патрэбу і сам у бальзаме.

* * *

Люблю я ўсё прыгожае ў прыродзе.
Шукаю ўцеху пры любой нагодзе.
Магла б тут, кажуць, памагчы цярплівасць,
Ды вось бяда — яна ўжо на зыходзе.

* * *

Ёсць розум, а бяду адолееш ледзь-ледзь.
Калі ж яго няма — ёсць золата і медзь.
Наліце мне пітва, што каламуціць розум, —
Магчыма, толькі так змагу разбагацець.

Леся УКРАІНКА

(1871 — 1913)

Мелодыі

* * *

Стаяла я і слухала вясну.
Яна ўвесь час
пра нешта гаварыла.
Спявала песню
звонкую адну,
Але якую — я даўно забыла.
Ці пра каханне зноў была яна.
Пра маладосць, пра радасць,
захапленні?
Усё перасьпявала мне вясна —
Пра тое, што спявалі
летуценні.

* * *

Зноў вясна, і спадзяванні
Ціха ў сэрцы ажываюць.
Мроі ў цішы і чаканні
Сны пра шчасце навяваюць.
Я люблю, як сны ці мроі
Мне ўсміхаюцца і радзяць,
Хоць і ведаю даўно я,
Што яны мне хутка
здрадзяць.

Генрых ГЕЙНЭ

(1797 — 1856)

* * *

Бяры барабан і не бойся.
Цалуй маркітантку!
Не стой...
Вось сэнс найвялікшы
мастацтва,
Вось сэнс філасофіі ўсёй.
Мацней грукачы і трывогай
Кагось разбудзіць
паспрабуй.
Вось сэнс найглыбейшы
мастацтва.
Наперад ідзі! Маршыруй!
Вось Гегель.
Вось кніжная мудрасць...
Даўно я ўсё гэта чытаў.
Спасціг і яе таямніцу,
Таму барабаншчыкам стаў.

* * *

Яны мяне змучыць паспелі:
Мне цяжка валодаць сабой.
Адны —
непамернай любоўю,
Другія — варожасцю злой.
Яны мне мой хлеб атруцілі,
Атруту давалі з вадой.
Адны — любоўю
празмернай,
Другія — варожасцю злой.
Ды тая, што стала прычынай
Пакут не па ўласнай віне,
Ніколі мне зла не жадала —
Яна не кахала мяне.

Тарас ШАЎЧЭНКА

(1814 — 1861)

Запавет

Як памру, дык пахавайце
Вы мяне ў магіле
У шырокім вольным стэпе
На Украйне мілай,
Каб відаць былі і поле,
І Дняпро, і кручы,
Каб я чуў адтуль міжволі,
Як раве равучы.
А як хлыне з Украіны
Ды пальецца ў моры
Кроў варожая — пакіну
І палі, і горы
І пайду тады адгэтуль
Да самога Бога,
Каб маліцца,
а пакуль што
Я не знаю Бога.
Пахавайце ды ўставайце —
Кайданы парвіце
І варожаю крывёю
Волю акрапіце!
І мяне ў сям'і вялікай,
Ужо вольнай, новай,
Не забудзьце — памяніце
Добрым ціхім словам.

* * *

Раве ды стогне
Днепр шырокі,
Сярдзіты вецер дзьме і дзьме.
Падняўшы хваляў
вал высокі,
Амаль дадолу вербы гне.
А бледны месяц той часінай
З-за хмары зрэдку выглядаў,
Як човен у прасторы сіняй,
То выплываў, то зноў знікаў.
Яшчэ і пеўні не спявалі,
Ніхто прачнуцца не паспеў,
Сычы свой голас падавалі
Ды ясень схілены скрыпеў.

* * *

Не жаніся ты з багатай,
Бо выганіць з хаты.
Не жаніся ты і з беднай —
Ноччу спаць не будзеш.
Ажаніся з вольнай воляй
Ды з казацкай доляй.
Будзе хай, якою будзе,
Голаю, дык голай.
Ды табе не надакучыць
Тым, што разважае:
Дзе баліць і што баліць —
Нават не спытае.
А дваім лягчэй бывае,
Кажуць, і паплакаць.
Плакаць найлягчэй,
вядома ж,
Як ніхто не бачыць.

**Пераклаў
Яўген МІКЛАШЭЎСКІ.**

Мінская абласная арганізацыя Беларускага прафсаюза работнікаў адукацыі і навукі глыбока смуткуе ў сувязі са смерцю былой загадчыцы аддзела абкама прафсаюза АНІЧКІНАЙ Алы Мікалаеўны і выказвае глыбокае спачуванне яе родным і блізкім.

Рэдакцыя часопіса "Роднае слова" выказвае глыбокае спачуванне супрацоўніцы часопіса С.І.Некрашэвіч з выпадку заўчаснай смерці малодшага БРАТА Міхаіла Іванавіча.

Аксана Кацэр вучыцца ў другім класе сярэдняй школы № 1 Шклова. Гуляе ў шахматы ў дзіцяча-спартыўнай школе. У Аксаны пакуль няшмат перамог на раённых спаборніцтвах. Але нядаўна яна была ўдзельніцай ужо абласных спаборніцтваў у Магілёве. Таму галоўныя перамогі юнай шахматысткі яшчэ наперадзе.

Фота Валерыя БЫСАВА, БЕЛТА.

Лексіс

Калі ж будзе новы правапіс?

Прайшло ўжо амаль паўтара года, як была абмеркавана новая рэдакцыя беларускага правапісу. "Настаўніцкая газета" ў кастрычніку 1999 года змясціла інтэрв'ю з дырэктарам Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа акадэмікам А.Падлужным, пад кіраўніцтвам якога ажыццяўляўся праект новага правапісу. Аляксандр Іосіфавіч выказваў спадзяванне, што да сярэдзіны 2000 года будзе адпаведная ўрадавая пастанова аб увядзенні ў дзеянне абноўленых правілаў, а да канца года плануецца перавыдаць папраўлены акадэмічны "Слоўнік беларускай мовы". Час ідзе, але няма ні саміх правілаў, ні абноўленага нарматыўнага слоўніка.

Незалежна ад гэтага, аднак, у друкаванай маўленчай практыцы памалу ўсталёўваюцца некаторыя напісанні, занатаваныя ў праекце арфаграфічных правілаў. Так, амаль ва ўсіх беларускіх выданнях цяпер пішуць "э" ў канцы нязменных слоў (*рэзюмэ, рэнамэ* і інш.), у сярэдзіне шмат якіх запазычаных назоўнікаў (*вальдшнэп, дыспансэр, джэнтльмэн, кансэнсус, мадэмуазэль, нонсэнс, паланэз, панэль, сэрвіс, тунэль, экзэма, экзэмпляр* і пад.).

У нас і ў ранейшых "Правілах..." (1959 г.) гаварылася, што ў афіцыйных назвах дзяржаў усе паўназначныя словы пішуцца з вялікай літары: *Злучаныя Штаты Амерыкі, Каралеўства Непал...* Але, калі гаворка заходзіла пра назву нашай дзяржавы мінулых эпох, пісалі: *Вялікае княства Літоўскае.* Цяпер і "Настаўніцкая газета" (напрыклад, за 21.12.2000 г.), і "Літаратура і мастацтва", і "Маладосць" слушна друкуюць з вялікіх літар *Вялікае Княства Літоўскае — гэтак жа, як і іншыя назвы: Рэспубліка Беларусь, Расійская Федэрацыя, Садружнасць Незалежных Дзяржаў.*

Лічыцца, што назоўнік *водар* прыйшоў да нас з польскай мовы (*odyr*), куды ён трапіў з лацінскай (*odor*). Адбыліся і семантычныя змены: у лацінскай мове ён абазначаў проста "пах", у польскай — "непрыемны пах, смурод", у беларускай — "прыемны пах, духмянасць". Акадэмічны "Беларуска-рускі слоўнік" і "Арфаграфічны слоўнік" М.Лобана і М.Судніка рэкамендавалі пісаць гэты назоўнік і вытворны ад яго прыметнік *водарны* праз "а" пасля "д". У іншых сучасных слоўніках (ТСБМ, СБМ) дапускаецца дваякае напісанне і вымаўленне: *водар* і *водыр, водарны* і *водырны*. Наўрад ці патрэбна гэтая варыянтнасць. Варта вярнуцца да адзінай формы гэтых слоў.

Хацелася б, каб у чаканым папраўленым "Слоўніку беларускай мовы" былі уніфікаваны і такія дваякія напісанні, як *мачаха* і *мачыха, зарава* і *зарыва* (на карысць першых варыянтаў у гэтых парах; параўнаем да таго ж: *заравець* — "сустракаць зару").

Размова ідзе пра уніфікацыю толькі гэтых варыянтных пар. А наогул у беларускай літаратурнай мове ёсць некалькі сотняў слоў, якія існуюць у дзвюх разнавіднасцях, тоесных у сэнсавых, стылістычных, спалучальных адносінах і ўзаемазамяняльных у любых кантэкстах. Гэта і акцэнтныя варыянты (*да́рма — дармá, зáтычка — заты́чка*), і фанетычныя (*сутарга — сударга, загаворваць — загаварваць*), і акцэнтна-фанетычныя (*погаласка - пагалоска, навокал — навакол*), і марфалагічныя (*зала — зал, птушаня — птушанё*). Магчыма, з цягам часу, з улікам маўленчай практыкі і гэтыя ці падобныя варыянты падпадуць пад уніфікацыю, але сёння яны суіснуюць паралельна і павінны адлюстроўвацца ў нарматыўных слоўніках. Звычайна ў такіх слоўніках выкарыстоўваюцца парады-рэкамендацыі тыпу "часцей" ці "рэдка". А ў прадмове да 1-га тома ТСБМ чытаем: "Аднолькава ўжывальныя варыянты размяшчаюцца ў алфавітным парадку. З неаднолькава ўжывальных на першае месца ставіцца варыянт, якому аддаецца перавага". Дарэчы, у ТСБМ дапускаецца двaякі націск у слове *сівы*, а ў "Слоўніку беларускай мовы" (198,7) рэкамендуецца толькі *сівы*.

Гадоў з пяць таму, а мо і болей у штотыднёвіку "ЛіМ" быў змешчаны артыкул (не памятаю яго аўтара), дзе сярод іншага на поўным сур'ёзе і адназначна сцвярджалася: псеўданімы пісьменнікаў не павінны ў вусным і пісьмовым маўленні скарачацца, трэба гаварыць і пісаць толькі, напрыклад, *Якуб Колас, Змітрок Бядуля*, а не *Колас* ці *Я.Колас* і не *Бядуля* або *З.Бядуля*. І як ні дзіўна, гэта парада-рэкамендацыя была некаторымі выданнямі прынята да ведама і ўзята на ўзбраенне.

Як вынік, цяпер можна напаткаць такое, напрыклад, нічым не апраўданае, непрымальнае графічнае афармленне псеўданімаў і непсеўданімаў: "Академічны "Русско-белорусский словарь" пад рэдакцыяй Якуба Коласа, Кандрата Крапівы, П.Глебкі..." ("Роднае слова". 1999. № 10. С. 93). У часопісе "Полымя" (1998. № 7. С. 241 — 248) шэсць разоў паўтараецца *Янка Купала*, а ў адным сказе, амаль побач з гэтым псеўданімам, ужыта *М.Лужанін*. Неяк нядобра атрымліваецца, тым болей што *Максім Лужанін* таксама псеўданім — А.А.Каратая. Яшчэ ў адным артыкуле побач стаяць *Кузьма Чорны* і *М.Чарот*. Але ж *Міхась Чарот* — гэта М.С.Кудзелька. Відаць, у рэдакцыях не ўсе ведаюць, дзе тут псеўданім, а дзе прозвішча. Ды і ведаць гэта не так ужо проста. Дарэчы, як у такім разе ўтвараць прыметнік ад псеўданіма? Не *Купалава* (паэма), а *Янкакупалава*, не *Чаротаў* (верш), а *Міхасячаротаў*?

Пісьменнікаў. якія выступаюць ці выступалі пад псеўданімамі, у нашай літаратуры не лічаныя адзінкі, а больш за 70: В.Вітка, В.Вярба, Ц.Гартны, М.Гіль, М.Зарэцкі, Л.Калюга, Л.Левановіч, Я.Маўр, Я.Пушча, М.Ракітны, М.Танк і г.д. І няма ніякай падставы рабіць нейкае выключэнне з агульнага правіла, як пісаць прозвішчы, псеўданімы, імёны, ініцыялы. Нідзе ў свеце няма такіх выключэнняў. Пішуць, напрыклад, і *Максім Горкі*, і *М.Горкі*, і *Аляксей Максімавіч Горкі*, і *Горкі*. І ўсе прызнаюць гэта натуральнай з'явай.

**Іван ЛЕПЕШАЎ,
прафесар Гродзенскага дзяржаўнага універсітэта імя Янкі Купалы.**

Кнігі, якія паступілі ў Рэспубліканскую навукова-педагагічную бібліятэку

571177. Аксенович Л.А., Ракина Н.Н. Физика: Для учащихся шк. нового типа (лицеев, колледжей, спец. шк.) и абитуриентов вузов. — 2-е изд., испр. и доп. — Мн.: Изд-во "Дизайн ПРО", 2000. — 639 с.

В издании изложены вопросы "Программы по физике" для школ с углубленным профильным изучением курса физики, а также программы вступительных экзаменов по физике для абитуриентов вузов, преподавателей физики.

571199. Андрианова-Голицына И.А. Я познаю мир: Дет. энцикл.: Театр / Под общ. ред. Е.М.Ивановой; Худож. А.А.Румянцев и др. — М.: АСТ, 2000. — 446 с.

Книга не только о театре, но и о цирке, мюзикле, джазе и других эстрадных жанрах. Дает энциклопедические знания по истории театральной культуры, об особенностях японского театра, крепостных театрах. Отдельное внимание уделено детскому театру и кукольным представлениям,

571952. Биология: Справ. абитуриента / Науч. разраб. и сост. З.А.Власовой. — М.: Слово; АСТ; МГУ, 2000. — 638 с.: ил.

Справочник составлен в соответствии с правилами и программами вступительных экзаменов для поступающих в высшие учебные заведения. Включает следующие разделы: общая биология, ботаника, зоология, анатомия, физиология и гигиена человека.

572271. Введение в нейролингвистику: Учеб.-метод. пособие / Мозыр. гос. пед. ин-т; Авт.-сост.: В.В.Кузьмич, О.И.Ревуцкий. — Мозырь, 2000. — 41 с.

Для учителей-логопедов нейролингвистика имеет особое значение. Изучение механизмов речи позволяет представить сущность различных речевых нарушений на уровне мозга. В пособии приводится список тем для семинарских занятий, а также 2 лабораторные работы, которые позволяют практически проработать тему "афазия".

570734. Воспитание: Первый кл.: В 2 ч. Ч. 1.: [Здоровый образ жизни. Шк. человечности] / Под ред. М.П.Осиповой. — Брест, 2000. — 212 с. — Библиогр.: с. 211-212.

В издании представлен опыт внедрения модели "Ориентир" (социально-технологическая модель системы школьно-семейного воспитания младших школьников). На основе игр, коллективных творческих дел, тренингов и др. смоделирована общая ситуация воспитательного процесса в 1 классе.

571687. Гатальская Г.В., Крыленко А.В. В школу — с радостью: Практ. психология для учителя. — 2-е изд. перераб. и доп. — Мн.: Амалфея, 2000. — 272 с.

Данное издание — неоценимое практическое пособие для педагога на каждый день. Книга знакомит с наиболее значимыми психологическими затруднениями, которые испытывают дети. Она научит успешно их разрешать, поможет расширить личностные ресурсы, научит понимать самого себя, а, следовательно, и других.

571494. Заяц Р.Г. и др. Биология: Тесты для подгот. к вступит. экзаменам / Р.Г.Заяц, В.Э.Бутвиловский, И.В.Рачковская; Мин. гос. мед. ин-т. — Мн.: Выш. шк., 2000. — 367 с.

Сборник содержит 1700 тестов по всем разделам школьного курса биологии. Рекомендуется не только для непосредственного контроля уровня знаний, но и для повторения и обобщения знаний при подготовке к сдаче вступительных экзаменов в школе, конкурсных вступительных экзаменов по биологии в вузы.

571403. Зубра А.С. Культура умственного труда старшеклассника: Пособие для педагогов. — Мн.: Універсітэцкае, 2000. — 224 с. — Библиогр.: с. 220 — 223.

В пособие рассматривается актуальная проблема формирования активной познавательной деятельности учащихся старших классов через эффективную самоорганизацию умственного труда, саморазвитие интеллектуальных способностей личности.

571893. Ласовская В.П., Шалабода Т.Ф. Волшебство своими руками: Пособие для учителей нач. кл. общеобразоват. шк. — Мн.: Беларусь, 2000. — 80 с.: ил.

В издании представлены задания по работе с бумагой, природными материалами, тканью различной степени сложности, что дает возможность использовать их на уроках в подготовительном и первом классе, а также во внеклассной работе. Краткие описания технологий изготовления изделий дополнены иллюстрациями.

571863. Маврищев В.В. Тайны растений: Пособие для учителя общеобразоват. шк. — Мн.: Ураджай, 2000. — 141 с.

В книге рассказывается об обычных растениях белорусской флоры, о тех видах, которые растут в лесу, поле или возле речки. Все они хранят немало тайн. В доступной форме излагаются особенности развития растений, даются рецепты лечебных отваров и блюд.

572128. Мартышин В.С. Твоя родословная: Духовн.-нравствен. основы семьи. — М.: Шк. пресса, 2000. — 223 с.: ил. — (Б-ка журн. "Воспитание школьников"; Вып.12). — Библиогр.: с. 218 — 221.

Издание посвящено изучению истории семьи. Исследуя вместе со своими учениками их родословные, автор создал в области педагогики рода оригинальную методику. Этой методикой сможет воспользоваться каждый, кто прочтет книгу и захочет прикоснуться к тайнам своего рода.

571221/д. Непряхина Н.А., Терешкина В.Т. Работаем вместе: Учеб.-метод. пособие для учителей вспомогат. шк. по подгот. к специальности "Плетельщик из лозы". — Мн.: НМЦентр, 2000. — 64 с.

В пособии представлены методические рекомендации, программа, а также поурочное планирование и разработка занятий некоторых тем для работы с учащимися 4 — 9 классов вспомогательной школы.

571270. Обучение элементам игры в футбол детей 5-6 лет: Метод. рекомендации для студентов фак. дошк. воспитания, физ. воспитания, а также воспитателей дет. садов и родителей / Витеб. гос. ун-т. — Витебск, 2000. — 20 с.

Даны основы техники некоторых приемов игры в футбол, а также элементы тактических действий на основе подводящих и подготовительных упражнений.

572090. Основы безопасности жизнедеятельности: Учеб. для 5-го кл. общеобразоват. учреждений / М.П.Фролов, Е.Н.Литвинов, А.Т.Смирнов и др. — М.: АСТ, 2000. — 155 с.: ил.

Задача учебника — дать пятикласснику понимание общей логики безопасности, научить его предвидеть опасные ситуации и правильно действовать в случаях их возникновения. Материал изложен с учетом возрастных особенностей пятиклассников.

571169. Ракава Л.В. Традыцыі сямейнага выхавання ў беларускай вёсцы. — Мн.: Ураджай, 2000. — 110 с. — Бібліягр.: с.106 — 109.

У выданні на гістарычна-этналагічным матэрыяле аналізуюцца традыцыйныя формы, метады і сродкі выхавання, асаблівасці побыту і культуры беларусаў, а таксама ўмовы жыцця дзяцей.

572250. Ручная отделка изделий из древесины (с основами материаловедения): Учеб.-метод. пособие / Мозыр. гос. пед. ин-т; Сост. С.Я.Астрейко; Под ред. И.А.Карабанова. — Мозырь, 2000. — 37 с. — (Б-чка мастера, Вып. 2. Отделка древесины).

В пособии раскрывается сущность таких операций, как крашение (тонирование), порозапление, олифление, лессировка, глазировка, вощение, мастичение, а также грунтование, шпаклевание при прозрачной и непрозрачной отделке изделий из древесины. Приведены основные сведения по технологии процесса сушки древесины и лакокрасочных покрытий.

571205. Сборник изложений по русскому языку для начальных классов / Авт.-сост.: И.А.Гимпель, Н.И.Минкевич. — Мн.: ЮНИПРЕСС, 2000. — 271 с.

Сборник адресуется учителям начальных классов реформируемой 12-летней и 11-летней образовательных школ. Тематика текстов разнообразна: о природе, жизни людей и их делах, любви к Родине и т.д. Материал текстов и заданий расположен в порядке нарастающей трудности.

571039. Смирнова Е.С., Тимошенко И.В. Школа профилактики ВИЧ-инфекции и СПИДа: "Вместе против СПИДа" (цикл темат. занятий для школьников) / Бел. фонд социал. поддержки детей и подростков "Мы — детям". Акад. последиплом. образования. — Мн.: 2000. — 29 с.

В издании раскрывается система работы с детьми разного возраста по профилактике ВИЧ-инфекции и СПИДа, а также даются рекомендации педагогам, классным руководителям, учителям, воспитателям по ее проведению.

571516. Трофимова Г.В. Помоги себе сам: 2 кл.: Учеб.-метод. пособие для учителей. — Мн.: Адукацыя і выхаванне, 2000. — 102 с. — (Б-чка журн. "Здаровы лад жыцця"). — Библиогр.: с. 101-102.

Даны методические рекомендации по подготовке и проведению занятий курса по выбору "Здоровый образ жизни" во 2 классе. Большое внимание уделено формированию учебных умений, организации и проведению опытов и наблюдений. Приведены разные по сложности задания для учащихся.

572134. Ушаков К.М. Ресурсы управления школьной организацией / Отв. ред. М.А.Ушакова. — М.: Сентябрь, 2000. — 144 с. — (Б-ка журн. "Директор шк.", Вып.4).

Издание посвящено проблемам управления школьной организацией в условиях нестабильности развития общества. В нем представлен оригинальный взгляд на использование ресурсов организации с целью повышения эффективности ее деятельности.

571402. Чалавек і свет у 1 класе: Вучэб.-метад. дапам. для настаўнікаў / З.П.Паршакова, М.Л.Паршакова, У.І.Кучынскі і інш. — Мн.: Нар. асвета, 2000. — 174 с.: іл.

У дапаможніку раскрываюцца асаблівасці вывучэння блокаў "Прырода і чалавек", "Чалавек і грамадства", "Чалавек і яго здароўе". У ім таксама змешчаны рэкамендацыі па правядзенні ўрокаў.

571498. Человек и мир: Учеб.-метод. пособие для учителей / З.П.Паршакова, М.Л.Паршакова, В.И.Кучинский и др. — Мн.: Нар. асвета, 2000. — 159 с.

Пособие к курсу "Человек и мир" для 1 класса знакомит с особенностями изучения блоков "Природа и человек", "Человек и общество", "Человек и его здоровье". Помещены рекомендации по проведению уроков.

571560/д. Шлыков В.В. Задачи по планиметрии: Учеб. пособие для 7 — 9 кл. общеобразоват. шк. — 2-е изд. — Мн.: Асар, 2000. — 288 с.: ил.

Учебное пособие состоит из 9 глав. Первая содержит теоретический материал об основных формулах и теоремах планиметрии, следующие 7 глав посвящены конкретным темам планиметрии: окружность, прямоугольник, ромб, квадрат, трапеция, треугольник. Завершают названные выше главы 600 упражнений для самостоятельных задач.

572272. Юдицкий В.А. Технические кроссворды: Учеб.-метод. пособие / Мозыр. гос. пед. ин-т. — Мозырь, 2000. — 32 с. — Библиогр.: с. 31.

В пособии даются методические указания по разработке технических кроссвордов и их использованию в школьных учебных мастерских и при проведении различных массовых внешкольных и внеклассных мероприятий. А также оно содержит свыше 20 кроссвордов для непосредственной работы с учащимися среднего и старшего школьного возраста.

571503. Я познаю мир: Дет. энциклопедия: Природ. катастрофы / Авт.сост. Н.Н.Непомнящий; Под общ. ред. Е.М.Ивановой; Худож. Ю.А.Станишевский. — М.: АСТ, 2000. — 457 с.: ил.

Стихии нашей планеты — тема книги, вобравшей в себя множество сведений и историй о водах, воздушной и земной стихиях, наводнениях и ураганах, извержениях вулканов, обвалах и цунами... О силах природы по-прежнему в чем-то непознанных и непокоренных расскажет эта книга.

Служба 01 папярэджвае

Да чаго прыводзіць няправільны лад жыцця

Колькасць пажараў у кватэрах і дамах мінчан, што здарыліся, так сказаць, "па тэхнічных прычынах", напрыклад, з-за няспраўнасці электраправодкі ці пячнога ацяплення, даволі невялікая. Але менавіта кватэры і дамы з'яўляюцца месцамі гібелі і траўматызму людзей на пажары. Парадокс? На жаль, не. З кожным годам у Мінску здараецца ўсё больш і больш пажараў. Гэта часткова можна патлумачыць і павелічэннем насельніцтва сталіцы. Але чым жа патлумачыць той факт, што з кожным годам павялічваецца колькасць людзей, якія падчас пажару знаходзіліся ў стане алкагольнага ап'янення і загінулі?

Мяркуйце самі: на працягу апошніх дзесяці гадоў колькасць людзей, якія загінулі ў нецвярозым стане, суадносна з агульнай колькасцю загінуўшых, павялічылася з 35 працэнтаў да 87. А сітуацыя, што склалася за першы месяц 2001 года, пераўзышла самыя змрочныя прагнозы...

Заўчасная смерць чалавека ў любым выпадку, ці была яна вынікам няшчаснага выпадку або пажару, — заўсёды становіцца прадметам дасканалага аналізу. Адначасова дзесяткі людзей, службовых асоб некалькіх дзяржаўных структур, скурпулёзна, да дробязяў высвятляюць абставіны, што папярэднічалі трагічнаму зыходу. Сабраныя матэрыялы, заключэнні шматлікіх экспертыз і паказанні сведак даюць магчымасць зрабіць непрадузятыя высновы не толькі аб прычынах смерці. Смерці, якая наступіла намнога раней за вызначаны прыродай тэрмін — як вынік ладу жыцця, абранага загінуўшымі.

У студзені гэтага года ў сталіцы 11 чалавек загінулі ў агні. Сярод іх дзевяць мужчын і дзве жанчыны. Дзевяць чалавек на момант смерці знаходзіліся ў нецвярозым стане. Толькі трое з адзінаццаці — людзі пенсійнага ўзросту, а працавалі ўсяго чацвёра. Большасць з іх вялі асацыяльны лад жыцця: нідзе не працавалі, злоўжывалі спіртнымі напоямі. Толькі два чалавекі загінулі на пажары, які здарыўся з-за кароткага замыкання бытавога электрапрыбора, але яны на момант пажару былі п'яныя, таму не маглі своечасова заўважыць агонь і ўратавацца. Усе астатнія загінулі на пажарах, што здарыліся з-за неасцярожнасці пры курэнні, у большасці — у нецвярозым стане. Месцам гібелі дзевяці чалавек сталі іх жа кватэры і дамы. Два чалавекі згарэлі прама на рабочым месцы. Можа, іх "працоўны парыў" не закончыўся б так трагічна, калі б яны не ўжывалі спіртное.

**Наталля ЯРМОЛА,
інспектар пажарнай службы Партызанскага раёна Мінска.**

Галоўны рэдактар Алег КУЛІЦКІ

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
Рэгістрацыйны нумар 370.
ДЗЯРЖАЎНАЕ ПРАДПРЫЕМСТВА "ДОМ ПРЭСЫ". 22 00 13, МІНСК, вул. Б.ХМЯЛЬНІЦКАГА, 10-а

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; першага намесніка галоўнага рэдактара — 36-53-22; намесніка галоўнага рэдактара-адказнага сакратара — 36-40-63; аддзелаў: школ - 36-43-62, праблем выхавання - 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі - 36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў - 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем - 36-44-25; культуры - 36-41-55.

Адказны дзяжурны Ірына КУЛІКОЎСКІХ.

Друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №1072
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Падпісана да друку 21.2.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.